

FRANTIŠKA VYMAZALA
SLOVANSKÁ POESIE*

*Weltpoesie
allein ist Weltversöhnung*

Rückert

△

„Nevšímate sobě literární naší produkce,“ zní k nám stálý stesk Moravy. — „Produkujete jen málo takového, co se nám hodí zcela,“ zní zas odpověď z Čech, odpověď to jen ledabylá. Naproti dílu Vymazalovu odpověď ta zajisté nesmí hlesnout a také zde oněmí moravský stesk. As před třemi nedělními oznámili jsme prvý svazek Slované poesie českému obecenstvu. Od té doby probíráme se jeho skvosty den co den, s rostoucí vždy zálibou, v stálém poetickém rozechvění. Je to kniha výtečná.

Co již dávno měla vykonat literatura naše, podnikla nyní mladistvá Maticе moravská. První svazek Vymazalova díla, čítající 256 stránek největšího kvartu, obsahuje poesii ruskou, dva svazky další budou obsahovat polskou a srbskou, rozumí se, že vždy národní i umělou. Kéž máme v rukou již dílo celé! Namnoze znali i vzdělanci čeští poesii ostatních kmenů slovanských posud jen málo, z toho či onoho kusu utroušeného do časopisů. Překladaatelé vybírali ovšem dobře, často také překládali dobře a čtenář četl dumu ruskou a píseň srbskou nebo baladu polskou, potěšen jich krásou. Ale když později i vzpomněl si zas někdy na báseň tu, opět přečíst sobě ji as sotva mohl; časopisy se ztrácejí, také paměť ztrácí třeba i titul časopisu, rok a číslo, kdy a kde byla báseň otištěna. Krásy slovanského básnictví nevešly nám u jasné vědomí, neměli jsme dosti jasného celkovitého obrazu z něho, nepůsobila na nás jeho zvláštnost dojmem plným. Bylo tedy zajisté povinností nalehavou, aby se sebralo, co posud roztroušeno, aby se také výdatně a obezřetně doplnilo, co posud scházelo a do češtiny přeloženo

* V Brně 1874. — Nalezá se v Praze v komisi dra Grégra a Ferd. Dattla.

nebylo. Ve velkou, nesnadnou, ale nesmírně vděčnou práci tu uvázal se p. František Vymazal. Řekněm beze všech okolků, že osvědčil se zcela. Jeho dílo má lad a sklad, je tu před námi velkolepý, neskonalé krásný obraz poesie ruské rozestřen, jaký dovede sestavit zas jen mysl a takt čistě básnický. Co sestavovatel pro dílo své vybral, má vesměs poetickou cenu, a k vnitřní ceně pojí se krásná forma. Mnoho našel již připraveného a přeloženého, ale velmi mnoho musil sobě připravit teprv sám. Musíme přiznat, že překlady Vymazalovy vynikají všestranně, hlavně ale milým, věrným svým šetřením původního pelu.

„Slovanská poesie,“ praví p. Vymazal v úvodu, „zaujala v literatuře světové čestné místo teprve od těch dob, kdy staronárodní skladby její (Rukopis kralodvorský, Igor), objeveny anebo dochované nás ústním podáním poesie, znamenány byly (srbské a ruské zpěvy národní). Umělé skladby starších dob (Dubrovničané, Kochanovský), povstale působením cizích vzorů, obracely na sebe pozornost toliko místní. Teprve když básníci slovanští vzdělavše se útvory pokročilých literatur západních v nepřehraných národní obraznosti pokladech si zachutnali (Čelakovský, Puškin, Mickiewicz, Mažuranić), připuštěna jest také musa slovanská na široké zápasíště Parnasu evropského a světového. — Zběžný pohled na básnictvo kmenův slovanských ukazuje nám jakousi rovnováhu mezi národní a umělou poesií; čím déle totiž se zachovala a čím bujněji rozvila poesie národní, tím později klestí si dráhu poesie umělá. Tak honosí se Polska téměř jen básnictvím umělým, kdežto slovanský jih a východ nevyčerpanou hojností epických a lyrických básní se ozývá.“ — Tím vyznačil p. Vymazal ostře stanovisko své. Pouhý znatel jednotlivých literatur slovanských by byl nevystačil, jen znatel poesie světové může sestavit obraz vyhovující požadavkům všem.

Svazek ruský zahájil rej velkoruskými „bylinami“ čili písněmi epickými. Volha Buslajevič, Mikula Selaninovič, Svatohor, Volot Volotivič, „ruský Artuš“ Vladimír, Ilja Muromec, Dobryňa Nikitič, Aleša Popovič, Dunaj a dvacet

jiných staroslovanských bohatýrů uvádí se nám dle činů svých a náhle jsme v kole hrdinných slovanských mythů. Někdy tu pouhý zlomek, ale jaká bezprostřednost a síla, jaká plastika! Nikde tu nejsou ty mlhy písní z nordické Eddy „o Helgim, usmrtiteli Hundinga“, nikde ty ledové strmé postavy poetické jako v čudské Kalevale, vše se leskne takřka homérským jasem. Hluboký důmysl, krátké, přec předmět svůj vyčerpávající líčení, k tomu poetický pel jako na nejněžnějších zkázkách Kalewipoegu. Po epických následují prostonárodní písně lyrické, jež nám již z mladých dnů Čelakovského staly se milý, pak zpěv o pluku Igorově v převodu Erbena, konečně ukázky hojné a krásné as ze čtyřiceti básníků umělých až po naše časy.

Druhá část svazku je věnována poesii maloruské. Srovnáváje tuto s onou řekl Kostomarov: „Kmen velkoruský jevil vždy větší náklonnost k materialismu a ustupuje kmenu maloruskému v duchovní stránce života, v poesii, která na jihu nad porovnání šířeji, živěji a plněji se rozvila. V písních velkoruských je velmi poetickým zvlášť obor silné a pevné vůle, energie, jako na příklad v krásných tak zvaných písních zbojnických. — — Účastenství přírody je v poesii velkoruské slabé, jako je příroda severní méně rozmanitá a bujná než na jihu; poesie jihoruská je od přírody neodlučná; tu myslí a cítí s člověkem veškerá příroda: všeliká rostlina, všeliký živočich (zvlášť ptáci) je symbolem krásy, stydlivosti, chrabrosti, pýchy, čistoty, lásky atd. Láska v básnictvu velkoruském povyšuje se zřídka nad materiálnost, kdežto v maloruském láska dosahuje nejvyššího zduchovnění, čistoty a grácie obrazův. Ženštiny v písních velkoruských zřídka se povznášejí nad materii k ideálu, zřídka jeví se statečnost a důstojnost ženské duše; v jihoruské poesii je ženština tak duševně krásná, že i při pádu svém jeví poeticky svoji čistou přirozenost a stydí se svého ponížení. I žertovné písně maloruské nadchnuty jsou pravou poesii, jeví se i povznášející formou.“

Je tomu ale vlastně tak, že *každý* národ má „v písni zvláštní království své“. U každého národa, u každého

kmene přibírá poesie jiné a jiné krásy. Dle slov Herdrových: „Poesie je Proteem mezi národy; mění svou podobu dle jazyka, mravů, zvyků, dle letory a podnebí, ano i dle přízvuku národů“. Ale přec má poesie po celém světě jazyk jen jeden, my mu rozumíme všichni.

Dvě těch slovanských „království v písni“ je nám tedy odevřeno. Nebude as českého vzdělance, který by se jimi neprošel. Země je tu pokryta zlatem, vzduch naplněn vůní bylin, ze všech větvíček znějí písně, lesy šumí jako v okouzlení, ze skalín a mohyl vystupují hrdinové slovanští — dech boží na tom všem, svatá moc přírody, znak národa! —

Pan sestavovatel má ještě kus tuhé práce před sebou. Přec bychom uložili mu ještě větší. Titul jeho díla nám naznačuje (Slovanská poesie v českých překladech), že česká národní a umělá poesie nemůže být zahrnuta. Obraz slovanské poesie nebude úplný! Ale vždyť lze tomu odpomoci svazkem dodatečným?

Odporučujem začátek díla co nejvřeleji našemu obecnstvu, postup jeho činné podpoře našich překladatelů.

NÁRODNÍ LISTY 7. února 1874

△

U nás jsou, jak známo, lidé rozmanitých druhů. Všichni mají sice fráze jako na příklad „V práci a vědění je naše spasení“ nebo nějakou jinou podobnou láci na jazyku, ale mnozí nechávají „pracovat“ — ty ostatní, zato by však „vědění“ podrželi rádi zcela pro sebe. Masa lidu prý líp když slepě poslouchá jen svých „výtečníků“. Ti a takoví mají ve jmenu národa slova „vědění“, „umění“ atd. nejčastěji v ústech. Chtějí být representanty českého *národa*, že ale vědí, že jinde k pojmu „národa“ patří také umění, literatura atd., nepřáli by sobě tedy ovšem, aby scházely duševní stránky ty snad naprosto při pojmu národa toho českého. Avšak jsou již spokojeni, když mohou zcela povrchně k tomu poukázat, když mohou říct, také my máme divadlo, máme literaturu — o to, jaká ta literatura je, obdržuje-li potřebné podpory, vchází-li do lidu, o to se nestarají. Podívej se do českého divadla, „předních mužů“ tam nespatriš skoro nikdy, zeptej se v kněhkupectvích, jich konto je nejchudší právě co do kněh českých, poslouchej je rozmlouvající spolu po ulici, oni mluví po německu, vejdi k nim do rodiny, oni vychovávají své děti po německu. Ba oni jsou s to, ponechat veškeré školství — jedinou to pevnou záruku nějaké naší budoucnosti — cizáctvu, jen aby zalichotili síle velícího slova svého.

A jsou zas lidé, kterým je každá stráněčka českého ducha svata, kteří soucitně sledují záchvěv nejjemnějšího českého nervu a kteří chtějí, aby pracovali a věděli všichni. Ti vědí, ač vzdělání lidstva pokračuje jen pomalu, že pokračuje přec neodolatelně, že proti němu není platen ani pasivní ani jiný odpor, a vzpečoval-li by se národ nějaký proti proudu tomu, neb jen nevšímal-li by ho

sobě, že zhyne. Mají upřímnou starost o život český, o budoucnost národa, žádají vůči kupíci se kolem nás moři života německého, aby byl život náš *ve všech stránkách svých* čilý, neunavný, aby Čech nezahálel nikde, a že to chtějí nalehavě a vždy zas znovu, řeklo se jim, že jsou „boucharóni“.

Tito „boucharóni“ na příklad chtějí, aby lid náš četl. *Po česku* aby jádro našeho lidu povzneslo se na týž stupeň, na kterém stojí ten onen vzdělaný lid jiný, aby se udrželo pak na stupni tom a nebylo zas spláchnuto vlnou cizou. Chtějí tedy, aby čtením i mimo kruh školský nabyli lid vzdělanosti *všeobecné, všestranné a moderní*. Zábavu aby obdržoval po česku, vymoženosti věd aby v rouše českých myšlének přicházely k němu. Chtějí mu podat zkrátka knihy proto, aby se staly knihy *ty přáteli českého lidu* — jiných přátel lid ten beztoho nemá. A k tomu účeli založili mimo jiné na příklad spolek Matici lidu.

Maticice lidu trvá nyní již osmý rok. Vydává ročně šest čísel svých děl, což činí mimo díla jen obrázková a některé mapy posud asi *čtyřicet* spisů. Podívejme se na obsah spisů těch. —

Především tedy knihy *poučné* a z těch zase na prvním místě knihy takové, které poučují o věcech *domácích*, slovanských vůbec a českých zvlášť. Stačí nám, abychom uvedli jen tituly, neboť knihy samy jsou bohudík rozšířeny a známy dost. Do oddílu jmenovaného náleží tedy matiční spisy: *Obraz Slovanstva*. Od F. Kořínka (dva díly: *Sousedé Slovanů a Stát rakouský*). — *Život na Rusi*. Od S. Hellera. — *O národní osvětě*. Od Václava Vlčka. — *Jan Žižka*. Od J. Kořána. — *Jiří z Poděbrad*. Od F. Schulze. — *Vybrané báje a pověsti národní jiných větví slovanských*. Vydal K. J. Erben. — *Rozprava na obranu jazyka slovanského*. Od Bohuslava Balbína. — *Věk Albrechta z Valdštýna*. Od F. Kořínka. — *Vypravování dějin domácích*. Od Em. Tonnera. — *Josef Jungmann*. Od F. Schulze.

Poučné spisy širšího významu jsou: *O soustavě sluneční*. Od dra F. J. Studničky. — *Národové jižní Afriky* (ilustro-

váno). Od S. H. — *O vrstvách kůry zemské* (ilustrováno). — *Zdravověda*. Od dra F. St. Kodyma. — *Panna orleánská*. Od dra V. Gablera. — *Základové hospodářství*. Od E. Jonáka. — *Král bídák*. Historický nástin z doby panování Ludvíka XV. Od J. St. — *Malý výbor z užitečných a zajímavých rostlin* (ilustrováno). — *Oběti pověry*. O čarodějství a pronásledování jeho. — *Život zvířat*. Od K. Starého (posud dva díly s dvěma sešity obrazů). — *Odboj Nizozemska proti Filipu II.* — *O povětrnosti*. Od dra F. J. Studničky. — *Apoštol svobody* (Mazzini). Od K. Tůmy.

Knihy zábavné a poučně zábavné váženy nejvíc z historie české a z českého života národního. Jsou to: *Pašek z Vratu*. Historický obraz od V. Vlčka. — *Kříž u potoka*. Vesnický román od K. Světlé. — *Vesnický román*. Od K. Světlé. — *Paní Lichnická*. Od V. Vlčka. — *Oživené hroby*. — *Anna Městecká*. Dějepisný obraz z válek husitských. — *Boček*. Dějepisný obraz z válek husitských. — *Zvonečková královna*. Od K. Světlé. — *Kmotr Rozumec*. Od A. V. Šmilovského. — *Martin Oliva*. Tragédie ze vsi. Od A. V. Šmilovského. Dále obstarán překlad tří cizích románů tendenčních, a sice *Paříž v Americe*, román směru politicko-sociálního (dva díly), *Cesta kolem měsíce* a *Cesta kolem světa za osmdesáte dní*, romány to z přírodních věd vážené.

Mimo to vydána krásná *mapa světa slovanského* a nyní *mapa Království českého*.

Některé ty spisy byly tištěny v 15 000 exemplářů, jiné až v 20 000. Mnohé z nich jsou zcela rozebrány. *Nepočítaje v to ani knihy letos již prodané*, rozšířila Matice lidu posud exemplářů svých výborných děl

685 800.

NÁRODNÍ LISTY 25. února 1874

△

Skalná, neúrodná a vyprahlá je teď půda česká, pln divoké vřavy je vášníplný český život náš a nad hlavami visí nám chladné, hrozivé mraky. Co je ale poetovi po tom všem? Hlava jeho strmí nad mraky, on neslyší vřavy při plném zvuku vlastní písně své, on budoucnosti se nebojí, vždyť budoucnost je jeho! Vyšlehl z mraků jeho mohutný papršek sluneční, teplý, jasný a zlatý. Vyřinul se ze skály jako silný pramen, čistý a svěží. Zapěl do hluku akord harmonický, plný a zvučný. Nasloucháme mimovolně, jsme jati pevněj a pevněj, zapomínáme neladu kolem nás — již vidíme jen samé modro a samý jas, tajíme vlastního srdce tluk a okem, v němž se slza radosti leskne, upjatě sledujem ve výši se vznášejícího jubilujícího pěvce.

Ano: Svatopluk Čech je poeta z boží milosti. Proč bychom toho s radostí a pýchou neuznali, proč bychom úzkostlivým uvažováním jeho zpěvů a odvažováním vlastních svých slov kalili sobě radost! Je nám beztoho popřána jen zřídka. Proud politický zaplavil a přehlušil u nás všechno. Co má cenu pouze časovou, cení se výš, než co přetrvá věky, božské umění musí sobě nechat líbit souzeno být politikou a považováno za její služku, foremny květ českého národa platí za nepatrnou hříčku, a je přec jedinou podstatnou zárukou pro budoucnost národa. Ale Svatopluk Čech je z těch, kteří nezaniknou v tlupě hemživců, oheň, který on ze srdce svého vynesl co oběť na oltář vlasti, ten krásný, čistý oheň nezhasí bouř.

Nepíšu dithyrambu, píšu upřímnou radost svou. Také nemám potřebí omluvy. Svatopluk Čech připoutal k řídkému talentu svému pozornost všech, kdož česky čtou, již jednotlivě uveřejňovanými zpěvy svými. Nyní, sebrav je

v knihu, ovšem předstupuje před nás v pravých svých rozměrech, v různě lesklé bohatosti celého svého talentu a vyzývá soud náš. Soud je krátký: Čech je básníkem geniálním.

Pro ty, kteří v básnictví milují i vůči geniálnosti zvláštní klasifikaci, budiž řečeno, že je Svatopluk Čech dalším článkem v řetězu básníků, kteříž od Máchy až po dnešní den pěstovali směr moderní. Ovšem je dnešního dne již stanovisko jiné než za Máchy, je stanovisko světové. Ty hádky jsou u nás bohudík již překonány, smí-li se poesie česká vyvíjet *jen* na základu národním nebo smí-li perutě své nést zároveň proudem světovým. Jako se také věda, jako i průmysl nemůže obejít víc bez znalosti všeho, čeho dokázal svět již ostatní. Nemůžeme věky stočit zpět, nemůžeme připevnit vývoj české poesie jen na svou píseň národní a na svůj Rukopis; když známe široké názory a nové směry, jež zavládly básnickým, pokročilým uměním jiných národů, postavme se na základ ten českým duchem svým, pokračujme na něm sami také dál na slávu českého jména. Jsme v proudu národů, držme se na jeho povrchu. V dramatu jsme musili ihned postavit se na stanovisko to, v ostatních oborech zvítězila v témž směru nutnost teprv po tuhých bojích, avšak již zvítězila. Proto ze své českosti neztratíme praničeho. Národní píseň je jako naše matky, které do srdce nám vkládají cit a vřelost; ale pak musíme ven do života, učit se od jiných a učit jiné. Podívejte se, jak všestrannost ta krásně se jeví u Svatopluka Čecha! Jaký to vřelý cit pro rodinu ve „Věnování“ otci a matce, jaký zas pro dějiny české v Husitovi na Baltu nebo v Adamitech a jaký opět pro věci všeobecně lidské v „Anděli — snu biblickém!“

Svatopluk Čech přibírá do okruhu poesie své celý svět, jeho obzor není tarasen ničím, zabíhá až tam, kde přirozený názor kmitavě splývá s metafysickým sněním. On je básníkem, jak sobě ho Geibel přeje: „Stojí nahoře nad oblaky s kouzelným prutem svým a obzírá všechn svět, odkud by pro písň své vzal šperk nejkrasší. Jemu šelestí palma

i lípa, kvete růže i lotos, červená se rubín i leskne perla,
pěje slavík i labuť. V písních jeho skvějí se červánky ranní
i večerní, hučí nekonečné moře, letí bouř, svítí slunce
i měsíc a kmitají se všechny hvězdy.“ Avšak poeticky
krásněj než sám Svatopluk Čech nedovede ani nikdo vyřící
ráz poesie jeho (str. 188):

*Poesie má je pravšední,
setkáš se s ní všude:
ku slepci si v kapli přisedni,
on ti ji zahude.*

*V roztlučené vozky svítilně
pod plachtou se kmitá,
s hvězdou na vod utonulou dně
rákosu se chytá.*

*Pod chaloupky čepcem sněhovým
v zimě bájky bájí,
dívčí vrkoč rosným květem svým
ovlňuje v máji.*

*Nad kolébky stinným obloukem
„Hajej, hajej,“ šepce,
a síť hebkou s šerým pavoukem
v dědů spřádá lebce.*

*V korouhve se rozstřílené v cár
zlatou tříseň choulí,
divochům zas šípů metá zmar
u kožené touly.*

*Poesie má v hor mračný štít
hromu mlatem buší,
všude, věčně v sluch ti bude znít,
byťs i zacpal uši.*

*Poesie ta, kdy v ohně soud
lid mé písňě stočí,
plachou ještě bezecenný troud
jiskřičkou obskočí...*

Podali jsme tuto na ukázkou báseň lyrickou, skoro jedinou čistě lyrickou v celé Čechově sbírce. Lyriky je takto ovšem všude dost, a to velmi krásné. Čechovy básně jsou onoho moderního druhu, který na základě epického právě lyrice a lyrické reflexi poskytuje proud volný. Na přední místo kladu jeho Adamity. Snad jim někdo vytkne, že nemají dost dramatické síly, také snad ne dost plastičnosti, překrásni jsou přec, již tím žhoucím žářem svým. České to hroby, do nichž pěvec vlil zář růžovou.

Svatopluk Čech je mlád a již uznán, toť velký krok. Vydal se teď na cesty, směrem tím, jímž šli někdy Argonauti. Moře se kolem něho zavlní, měsíc, slunce bude před ním vstávat ze slaných vln, z temene asijských žul bude hledět na divokou krásu Kavkazu, odpočine si pod palmami, bloudit bude, kde květe vavřín na hrobech hrdin, — a zlaté rouno nových názorů poetických přinese nám zpět.

NÁRODNÍ LISTY 20. května 1874

△

„Každou chvíli jsou teď už nějaké nové svazky básní,“ zvolal kdys Vocel, když jsem mu osobně podával jistý spis svůj. Měl pravdu, sypalo se to jako z květoucího štěpu. Hned jak Hálek se svazkem přišel, přišel po něm Heyduk, po Heydukovi Frič, po Fričovi Ceyp, po Ceypovi Pfleger, po Pflegrovi jiní a jiní. Říkalo se tomu „cyklus nových poetů“, „mladá škola“, říkalo se všelijak, také spílalo všelijak. V českém národě už je ten prapodivný, jinde nevídaný úkaz, že když se objeví nějaký nový skutečný talent, místo hlasité radosti vzbudí hlasitý vztek. Pha, — k čemupak potřebuje obchodník peněz, děvče krásy a ctnosti, matka mateřského citu, národ talentů! Některý z „mladých“ a tedy nejspíš proto „neoprávněných“ nedal se povstalým hlukem přece odstrašit, některý se nechal, ale několik let byl alespoň pak pokoj, alespoň od „nejmladších“ — vidouce bouři proti svým bezprostředním předchůdcům neodvažovali se s pokusy svými do veřejnosti. Konečně se přec zas na vše zapomnělo a teď se to sype zas jako z květoucího štěpu. „Každou chvíli nějaký nový svazek!“

Nejen ale že vycházejí nová díla básnická, v nichž v každém skoro je alespoň něco dobré, ona se i kupují! To je něco skoro neslýchaného, proti čemuž by se mělo snad ihned uvnitř národa spořádat nějaké nové křižácké tažení? Nová jmena, ničím neoprávněna než talentem svých nositelů, se vyskytují, český Parnas je již zalidněn tak četně a čestně, že „nejvlastenečtějšímu“ úsilí nebude již snad ani možno znovu jej zpustošit. To tím méně, že pro samou politickou — nečinnost nezbyvá vůbec ani času na pobíjení těch mladých a nových! Avšak — nechme ironie, pustme nůž na zem! Těšme se upřímně, že jsou tu nová jmena,

která stříbrem zvoní, nová díla, která pozornost poutají, a že je také již všímavé obecenstvo, které kupuje. Ovšem *dost* toho obecenstva ještě není. Básnická literatura přec jen málo ještě působí na mysl českou, ač pyšní se již mnohým zdarem. Týče se tak starších jak nejmladších. Kdopak z českých vzdělanců umí z Máchy citovat něco více než „Byl první máj — byl lásky čas“? Kdepak je znám bohatě reflexivní Koubek? Čelakovský sám nedočkal se ani druhého vydání krásných svých spisů, Vocel je již zapomenut, a přec by pádný jeho český verš dovedl rozohnit i generaci hnilou. Rovněž tak v skromných jen kruzích působí novější. Avšak působí a jsou.

Přede mnou leží několik nových kněh. Předně *druhé* vydání básní *Elišky Krásnohorské Z máje žití*.* Literární to miláček českých kruhů. Moderně ženského, rozervaného není při ní nic. Klidné žití, teplý máj plný květů vypučených ze samého srdce.

*Až umru, jen mě nepohrobte
pod němým nudným kamenem;
však celým hájem růží zdobte
mé lůžko v drnu zeleném.*

*Chci sladce dřímat, jak jsem bděla,
vše vůkol mne má žít a kvést;
ne temný kámen — růže skvělá
má poutníka k mé hrobce vést.*

*Chci, aby u mne kytku splítal
a zapěl, jak jsem pěla též —*

Eliška nemá brilantní extravagance, jakou se vyznamenává německá básnířka Ada Christen, je ale brilantní přec; ona nereflextuje chmury lidského života společenského, ne-

* Nákladem Grégra a Dattla. Vydání skvostné.

bouří proti němu, jenž jí neublížil, ale reflektuje harmonickou, tichou přírodu, jež je jí lékem vždy hojivým. Vždy toužněji a vroucněji lne ke krásám přírody. Její vzácná sbírka *Ze Šumavy* je jakoby klidné jezero, v němž se zrcadlí skutečnost i sen velkolepé přírody horské, a také básně popisné, přidané teď ku druhému vydání výše jmenovaných básní, vynikají takou krásou mnohou. K tomu ten elegantní její verš, ta snaha po formě vynikající nad všednost! —

Božena Studničkova, posud jen z různých beletristických časopisů známa, vydala nyní nevelkou sbírku *Ohlas nitra*. Samá láska, samý bol, trochu rozervanosti, trochu zas štěstí, jak už to tak bývá, ale není to okázale vyprávěno a vše je čistě dívčí. Nejprv na příklad láska šťastná, kde hlas milencův zvonkem zvoní, v duši slunéčko plá a srdíčko je plno písní. Pak —

*Přijď k nám, můj milý, s neděle,
dám čtverlístek ti jetele,
utrhla jsem ho pravicí,
schovala v knížku modlicí. —
Ten čtverlístek vem na cestu
a jdi si hledat nevěstu. —*

Ale zas přichází do sadu, kde nové jaro. Loňské lístky akátu, jehož lístky lhaly o „Jeho“ věrné lásce, již všechny opadaly —

*a na jich místě mladí zas
se bratříčkové smějí,
kývají na mne lákavě
a znovu lhát mi chtějí.*

Někdy se básnířce zdaří zcela pěkný, prostičký výraz citu. Takž na příklad v úvodních hned verších „*Vlasti*“:

*Tak mnohé Tobě napsali
pochvalných veršů řady,*

*tak mnohých slavných písní Ti
zpíváno odevšady.*

*Vím, že bych pro Tě byla s to
se všeho blaha zřící,
leč co vše cítím pro Tebe,
to nedovedu říci.*

*Připadám sobě dítkem být,
jež chce matičce přát,
však v pohnutí dál nemůže —
jen zalká: „Drahá máti!“ ...*

*a pak ji slzíc obejmě,
zulíbá její líce,
a ona bez slov uvěří,
nežádá slyšet více.*

Lehký, prostý je všudy tón, někdy až tón národní písně. —

K almanahové literatuře skoro rok každý přidává číslo nové. Letos vyšel za příčinou slavnosti Akademického spolku *Almanah* nákladem Grégra a Dattla. Mohu zde na elegantní ten spis pouze poukázat. Zahájen je dramatickým proslovem *Čechovým. Jamot* přispěl jedním ze svých jímavých článků z přírody, *Kolář* veršovanou vlasteneckou alegorií, *Krajník* pěkně psaným žánrem, *Stašek* větší, o eruptivní síle svědčící básní, *Goll a Vrchlický* romancemi, *Nosek, Heyduk, Motejl, Čermák, Kokoška* lyrikou, *Sládek* elegickou veršovanou povídkou ze zaokeánských krajin, *Havlasa* poetickou novelkou, *Schulz* zajímavou statí o „politickém dramatu *Helénův*“. Od *Hálka* je tu cyklus veršovaných *Povídek z naší vesnice*, obrázků to z českého života poesíí ovátých. Patrně tu vidíme ukázkou nové nějaké sbírky básnické šťastně plodného toho spisovatele. Zvláště svižný je obrázek pátý, *Postilión*.

*Nic nad zvuk neznám trubičky,
když troubí postilión,
že v psaních veze hubičky
a každou za milión —*

— ale ne, nebudu citovat dál, ať si čtenářky pro ty milionové
hubičky dojdou do almanahu samy!

NÁRODNÍ LISTY 22. května 1874

△ V Praze 18. července

Aby nám byl někdo, když jsme slavili na příklad tak velkolepě Shakespeara, řekl: „Přijde pětistileté jubileum rovněž nesmrtelného, rovněž světového *Petrarky* a český národ o tom ani nezví!“ Byli jsme právem hrdi na tu svou slavnost shakespearovskou, svědčila, že v národě našem žije porozumění prvním géniům, že v něm žije vděčnost k nim, že také máme dost životní síly, abychom vše to manifestovali slavností bohatou a nadšením ozářenou. Teď sobě právem můžem zase vzdychnout, a přec neuplynulo ještě ani deset let! Celý svět vzpomíná a rozepisuje se, že právě před pěti sty lety, dne 18. července 1374, v malé, krásné italské vesničce Arkvě zemřel jeden z nejpřednějších mužů, jaké na velké syny bohatá Itálie darovala lidstvu, že dokonal „první člověk moderní“, jak nazývá Francesco Petrarka, — jen u nás o tom ani špetu! Jako by nám do světa a do lidstva již ani nic víc nebylo, jako bychom žili někde na ostrově vzdáleném všeho styku. Již jen se rvem, rvem se co den, z roku do roka a stále urputněji, žádná stránka národního ducha se nerozvíjí, nikam nerostem než do rvavosti, ale ani v té ne snad proti zevnějšku. Nečinnost, a přec žíravost. Předně ovšem náleželo Umělecké besedě, aby Petrarku oslavila aspoň přednáškou, a byť ničím jiným, alespoň českým pozdravem, aby zavítala v slavnostní kruh básníků a spisovatelů, spojený dnes v Arkvě. Další snad ještě učiní redakce Poesie světové. Nejlepší básně Petrarkovy vybrat, láskyplně, poeticky a libozvučně je přeložit a samostatným svazkem vydat, toť jednou z našich literárních povinností. Vyplnění není snadné, nedá se nutit a přechvátit, ale možné nám jest.

Shakespeare má nesmírnou důležitost pro rozkvět české

dramatické literatury a české umění herecké, Petrarcka rovnou důležitost pro naši literaturu básnickou. Také česká literatura má svou „Lauru — Ninon — Lottu“, má bytost ženskou, která nadchnula pěvce k zpěvům nesmrtelným a sama stala se tím nesmrtelná. Jan Kollár je jedním z nečetných temen těch, jimiž v poesii vynikáme nad prostřednost a zasahujem do literatury světové. Zachvácen všemocným vlivem ženské krásy a něhy, pěl písně nepřekonatelně krásné. Jeho „Mína“ byla mu ovšem ideálem všech žen. „By se Homér navrátil“, kdyby přišli všichni poetové světa, Záboj, Lumír,

*až tam k tomu, jehož zachvátil
pohled Laury a hnal do Vokluzy,*

*všichni by se, spolek učiníce,
dílo toto bohů mistrovské
slavit jali, jiných nechajíce.*

A k Míně té pěl Kollár básně své tímtež rytmem a toutéž formou, jaká provždy proslavena Petrarkou, — vždyť ale netřeba teprv šíře mluvit o zvonivých znělkách Slávy dcery! Láska k Lauře a — možná-li — ještě nadšenější láska k národu nesly Petrarku, láska k Míně a ohnivý zápal pro národ slovanský nesly Kollára. Seběmenší kvítek slovanský uváděl ho v nadšení, a co bylo kdy nám Slovanům nepřátelské, bičoval Kollár silou často danteovskou. Stopy vyhynulého Slovanstva sledoval po pramenech, na březích a ústí řek německých — nedivme se, že z jeho nadšení vyplynula pak také Staroitalia slavjanská, že v Etrurech viděl povlaštěné Slovary. A Petrarka byl právě z takové rodiny etrurské, alespoň dle Kollára tedy „krví Slovan“.

Když se vysloví jméno Petrarka, ihned každý s ním spojí pojem nejnadšenějšího, největšího pěvce lásky. Petrarka—Laura! Nikdy jí ani neobejmul, přec pěl o ní dlouhá leta s nadšením, skoro až do své staroby. Pak, když mizely šťávy životní, ovšem již jen s úsměvem vzpomínal si na

plamenné znělky své — škoda toho času, toho škrabání, mohl se čas a práce věnovat něčemu užitečnějšímu, vědě, latinskému pojednání atd.! Bylo to dne 6. dubna 1327, kdy v Avignonu, v kostele svaté Kláry, třidvacetiletý Petrarka časně zrána spatřil po prvé svou Lauru — již tam nemohl zraku, později pak myšlenek od ní odvrátit. Měla tenkrát zelené, fialkami kvítkované šaty, zlaté vlasy bohatě jí splývaly, ústa její rubín, zoubky perly, „nic nedá se porovnat s krásou ručky její, s ohebností krku a bělostí ramenou“. Jen o jejích očích podnes nevíme, byly-li modry nebo černy. Zamilován jak nikdo jiný dozví se Petrarka nyní, že Laura je už chotí jiného, — bohatý provensálský šlechtic Hugo de Sade je chotěm jejím. V zoufalosti vzdaluje se Avignonu, usídli se pak v údolí Vaucluse, kde se temení říčka Sorgue, pěje své nesmrtelné znělky, kanzony, balady a sestiny — přec zas přichází do patnáct mil vzdáleného Avignonu, aby spatřil Lauru. Laura ví o jeho lásce, lidé znají nadšené jeho básně na ni, snad ji zlobí jimi i její manžel, ale Petrarku udržuje ona v uctivé vzdálenosti. Divná láska! Ona ho nejspíš miluje přece, a rodí manželů svému dítě za dítětem, až jich je jedenáct — on si zoufá, a má přitom s nějakou přítelkyní dvě děti nemanželské. Černý mor — týž mor, který Boccacciovi dal děsný rámeček k veselému Dekameronu — schvátí dne 6. dubna 1348 Lauru, v tentýž den a v tutéž ranní hodinu, kdy byl jí před lety Petrarka spatřil po prvé.

Šťastně nešťastný Petrarka! Přece jen ho láska dovedla „ku věčné spáse“. Básně své — jako epos Africa (o činech Scipionových) —, na kterých sobě něco zakládal, psal latinou, básně lásky své — ne, zde mu latina nehověla, ty proudily se ze srdce a srdce bylo italské. Že psal latinou, nebylo nějakou snad nevlasteneckostí. Předně bylo latinou psát tenkrát všeobecným obyčejem, pak považovali se Italové přirozeně za potomky Římanů. Proto také byl Petrarka nadšeným ghibellinem, přívržencem strany císařské, ač panovníci po Itálii roztroušení — jako na příklad Robert Neapolský — osobními byli jeho přáteli. Myšlénka jednoty italské

— kterou stonala Itálie pak ještě po pět století až po Cavoura — byla Petrarkovi myšlénkou nejvyšší, on ji viděl právě zosobněnu v císaři římském, třeba by „římskoněmeckém“, a ačkoli byl co pravý Ital horoucím nepřitelem všeho cizího a v básních svých často hartusil na „pellegrine spade“ — na ty „meče cizácké“, Petrarka miloval Itálii celou — jen ne Florenc, odkud byla strana Černých otce jeho co Bílého vypověděla,* Florenci neodpustil ani, když přítel jeho Boccaccio přinesl mu odtamtud slavné odvolání a zadostučinění.

Krásna byla povaha Petrarkova. Co student výtečný přec se vyhnul doktorátu a jiným hodnostem. Na Kapitolu v Římě veřejně co poeta korunován, přec zůstal zcela skromný. Přítel italských králů a knížat přec pracoval proti nim ve prospěch národní jednoty. Byl muž veskrz svobodomyšlný: když vyvstal Cola di Rienzi, tribun římský, ihned se s ním spojil přátelsky; když Rienzi stal se tyranem, ihned se odvrátil od něho. Pro národ byl neunavně činný. Měl i několik diplomatických misí — jedna z nich zavedla ho také ku Karlu IV. do Prahy — avšak na jeho „básnířskou čest“ budiž zde ihned podotknuto, že z těch misí nepovedla se mu ani jedna. Petrarka byl jedním z nejprvnějších humanistů, on se obracel ke klasickým studiím, k přírodě, pomáhal lidstvu jeden z prvních k znovuzrození, k renesanci. Muž jako květ a v tom krvavém století! Poeta stařec konečně se usadil co kanovník (ač na kněze nebyl dosvěcen) v rozkošné vesničce Arkvě, nedaleko Padovy. Tam dnes slaví pětistyletou památku jeho. Arkvané jsou pyšni na „svého“ Petrarku. Vesnička jejich neutrpěla ještě nikdy epidemií nějakou, a i to připisují jemu. Již po neděle upravují arkvanské ženy a dívky silnice a náves k slavnosti své — italský lid zná a ctí své pěvce, tam poeta nepíše jen pro toaletní stolek.

NÁRODNÍ LISTY 19. července 1874

* Petrarka narodil se vyhnaným rodičům dne 19. července v Arezze.

Pustá vřava v českém životě, náruživost politická v nejnhusnější své podobě, řvoucí lež, hlučící zápas divoký — a do té bouře a do toho hluku vstupují náhle poetové lyrikové a doufají v moc své písně! Doufají v absolutní moc poesie, neboť písně jejich jsou písněmi vůbec, skoro bez vztahu k době nynější. Míní, že čistý subjektivní cit poetův obstojí i vedle rozkypěné subjektivní vášně prozaické, že prostá pravda poetická v době politických lží dojde přece alespoň povšimnutí. Jako by skřivan chtěl se vznést a zapět v prudké podzimní bouři, která vrhá střechy s klidných obydlí, jako by slavík chtěl si zatlouci při ohlušujícím praskotu nočního požáru! Bojím se o Golla a Dörfla. Úspěch první knížky bývá rozhodující; nedojde-li povšimnutí, ujde často již všechna chuť. Oba mladí básníci vyšli si v největší nepohodě. V také, že se snad chybuje i na tomto místě, když se teď o poesii mluví.

*Jaroslav Goll** není ovšem zcela cizí bojům politickým. Goll je životním povoláním svým historikem, co historika zajímaly, ano vzrušovaly ho osudy národa vždy. Jeho básně jsou psány v dobách různých, lepších i zlých pro národ náš. A přece podivno, některé tóny znějí, jako by z prsou vyrvány teprv dnes. Před roky psáno hodí se přec plně na dnešek na příklad jeho:

*Ne velký rek, jenž na zázraky čeká,
až nebe vstoupí v zápas za člověka,
až z hor nám vzejdou nevídané zdroje,
až Blaník vyše posvátné nám voje.*

* Básně. Nákladem kněhkupectví dra Grégra a Ferd. Dattla.

*Z nás každý nechat Blaník v prsou hostí,
z nás jeden každý za celý svůj tým,
jen také zázraky nás zhouby zprostí —
tak odoláme nepřátelům všem.*

Z jara roku 1868 napsal příležitostné verše „K založení Národního divadla“ a poslední sloka pěkné básně té jako by dnes nalehavě volala:

*Na srdce ruku klada každý svědč:
„Čin započatý ničím nebud' zmámen —
i byť by levá ruka zdvihla kámen
a pravá na obranu vedla meč!“*

Goll miluje národ svůj citem horoucím a nedovede smlčet bol svůj nad osudy jeho. Poeta se hněvá na toho „českého boha“, jenž nedbá štěstí národa. Ten „český bůh“ je mu zasmušilým Jehovou, jenž ničí ty, kteříž ho jedině milují. Opravdovou silou dýší verše:

*Bože, velký bože, lid můj bědný, nuzný!
Kdy naň shlédne zrak tvůj strašný, bleskohrůzný?
Zda kdy najde milost, pane, před tvou tváří?
Kdy prst hromomocný krvavé jho zmaří?
Bože, velký bože, Cařhrad viděls klesat
a pohanův stádo po svatyních plesat;
ani Jeruzalém, svoje město svaté,
neuchránils hanby; potupou jest spjaté!
Nad moslémy krutší vrahové nás derou,
jen Kristovo jméno nadarmo že berou.
Bože, velký bože, tvoje oko vidí
a tvá vůle ptence v proudech vzduchu řídí;
bez tvé vůle ani s hlavy vlas nepadne —
Pane, s námi nemáš smilování žádné?
Nám v smrtelných strastech nebes nezakleneš! —
Neb i na nás, pane, pane, — zapomeneš? —*

Gollova mysl sleduje s láskou i rozvoj lidstva vůbec, boje jeho i jeho bojovníky. On věří v konečné vítězství svobody všude a již napřed klade co budoucí pomník:

*na hradě pěvců svobody
žalářů zříceniny.*

Předměty své básnické vybírá sobě zde i onde, v Helladě třeba jako v Čechách, v citu svém jako v ději cizím. Ale všude je předně lyrikem, romance jeho i balada (vyjímaje v ohledu tom jediného jeho „Roberta Guiscarda“) trpí vždy jistým nedostatkem plastiky. Zato je čistá lyrika jeho vpravdě lyrikou čistou, svěží. Květné myšlénky jako na příklad:

*Jednou rozmariny
děvče nese zdobu;
když ji vedou do kostela
nebo nesou k hrobu —*

šlehají písněmi jeho prškovitě. Někde je i pravý humor v písni — až na výminky. V druhé písni, „Cestou“ na příklad, kde se praví:

*Se skřivánkem se probouzím
a s ranním sluncem vstávám:
při písni té, při světle tom
rád na cestu se dávám.*

*Mně rosa líce umývá
i cidí boty spolu,
mně větřík vlasy učesá
i práší kamizolu —*

vtéjehumortrochuneumytý. Goll odpustí tomu výrazu. — —

Gustav Dörfl napsal „růži“ a „sedmdesátistou“ a nadepsal ji Na Křivoklátě.* Je to v jistém ohledu pendant

* Tiskem a nákladem knihtiskárny J. Otto v Praze

k Elegiím kunětickým, ale jen v jistém. Dörfl staví se na stanovisko čistě subjektivní a i zde odmítá od sebe vše, co nesouvisí přímo s předním, hlavním citem jeho, s láskou. Křivoklát je zajisté hrad krásný, ano Dörfl praví, že velmi krásný a k tomu ještě tak zajímavý, ale mohl by být nejkrásnější na světě, kdyby tam nebyla „Julie“, Dörfl by přece nenapsal žádného cyklu Na Křivoklátě. Julie tam sedí za okénkem, a před okénkem jí pěje básník písně, jako by seděl z jara na větvičce. Přec mu rádi nasloucháme, třeba zpíval jen jí a sobě, jako nasloucháme ptáčeti, které také nezpívá nám.

Po historii Křivoklátu, po čemž jiném básník se neptá, je to beztoho věc vedlejší. Myšlenky jeho pnou se jen a jen k lásce. Ty křivoklátské lesy jsou plny vil, které zbytečně zdržují jeho, spěchajícího do hradu. Také prý bývají víly lásce lidské nebezpečny, a proto:

*Panáčku, práskej do koní,
ať už jsme lesa ze středu;
ty lesní panny hledí sem —
a s těmi já nic nesvedu.*

„Staříčkový Křivoklát“ je poetovi poetou. Na Křivoklátě sídlí Julie, a proto sídlí Křivoklát v srdci básníkově. Dal tomu výraz pěkný, plný pelu:

*Tak brzy chceš už domov svůj
si, drahé dítě, vyhledat?
Ó zůstaň ještě na chvíli —
ten já ti mohu také dát.*

*V srdci jej nosím celičký,
tvůj Křivoklát, má hezoučka;
chceš domů už? — Skloň hlavinku
na prsa má — tak zlehoučka.*

*A dřímni si — já na stráži
tu probdím — usni docela,
a až se vzbudíš, povím ti,
jak uspával jsem anděla.*

Mimo lásku pociťuje básník také přátelství. Ale to se již zase vysvětluje výše uvedenými příčinami:

*Já poznal hocha krásného,
květ v líci, moudrost na čele;
byl z hradu, měl sestřičku —
a já v něm našel přítele.*

„Trochu neštěstí a bolu sluší každé lásce.“ Také „na Křivoklátě“ se rodí elegie.

*Já volal v lesy: „Nevíte,
proč moje víčka mokrá jsou?“ —
a les mi děl, že oslepit
se daly dívkou — „okrasou“.*

*Já volal zase: „Povězte,
proč i to srdce stůně mi?“ —
a les mi děl, že bolesti
zmítaly jeho — „tůněmi“.*

*Po třetí volám: „Kdypak jen
své zapomenu Julie?“
a les mi děl, až srdce mé
si na hrob křížek „ulije“.*

Takovým písním se říká „perličky“. —

Měl bych se zmínit ještě o formě obou pěvců. Ta roste z věci samé. Goll má širší horizont, verš jeho má tedy také rozmanitý profil. U Dörfla je jediná láska činna, tedy písně různé sice síly, ale zcela stejné formy — jako zas ptáčete na větvičce. Veršem vládnou oba přiměřeně.

Snad mnohý v nynější vřavě a omrzelosti přeslechne hlasy mladých pěvců. Snad jim vytknou jakous slabost ti, kteří očekávají, že spisovatel nebo žurnalista může „napsat“ něco, co pojednou spasí celý nečinný národ. Těm odpovídá sám Goll výborně:

— — — *Mám lkát, že před časem
se v starce u nás mladí pěvci mění?
Bol, hněv kdy z prsou vypukne v jich pěni —
vln hluchých odvětíte ohlasem.
Svým pěvcům lidsky až se ozvete vy sami,
zvuk najdou Lumírův, jenž skálou hne i vámi!*

NÁRODNÍ LISTY 8. října 1874

České čtenářstvo se do Jules Verna již zamilovalo. Právě tak jako původní jeho čtenářstvo francouzské, jako italské, německé atd. — Kdyby dnešního dne vstal zase nový Sue a Dumas, nejlepšími svými romány netěšili by se výsledkům, jakých má Verne. Snad jediný Turgeněv poutá svět tak jako Verne. Úžasně rychle domohl se jména a — peněz. Je tomu as deset let, co pisatel těchto řádků přivezl sobě první Vernův román z Paříže co jakous „literární kuriositu“, a dnešního dne dožil se román ten již vydání šestmécítmého a jeho původce je světově uznanou kuriositou spisovatelkou. Byl to román *Cinq semaines en ballon* (Pět neděl v balóně), naše obecnost poznalo jej péčí Maticе lidu u vzorném překladu. Také poznalo již téhož spisovatele *Cestu kolem měsíce* a *Cestu kolem země* v 80 dnech, ale počet Vernových romanciérských děl sáhá již přes dvacítku a díla ta dožila se dohromady již 215 vydání!

Fantastika a milostná i jiná romantika v románu se alespoň pro tento čas přežila, román historický nemá právě nyní dosti četných a dosti šťastných vzdělavatelů, na humoristický nemívají národové a nemívá lidstvo vždy rozmaru, socialistický je v počátcích jako socialismus sám — tu přišel Verne s něčím zcela novým, s románem *cesto* nebo řekněm raděj *zeměpisným*. Ovšem pokoušeno se o román takový od obrovského sukcesu dobrého Robinsona již často, ale žádný spisovatel nepřistoupil k úloze své s takým talentem a takou *vědeckou průpravou* jako Verne, vzdor všem zkoušejícím se předchůdcům je on přec jen *zakladatelem* směru toho. Možno také, že zůstane pěstitel prodlouho jediným. Alespoň je nemožno, aby šel

někdo *zcela* směrem tímtež a nenapodoboval tím Verneho až trapně, nebo ho přímo neopisoval.

Verne je nyní 46 let stár. Narodil se v Bretoňsku v městě Nantes dne 8. února r. 1828. Měl se stát právníkem, ale brzy ho literatura „svedla“. Nejprv se pokoušel a vítězil veselo-hrami. Napsal hry *Les pailles rompues* a *Onze jours de siège* (obě jsou již přeloženy do češtiny a zadány ku provedení), které se líbily, pak řadu jiných her, bufonérií a operet, které se nelíbily. Neúspěch poslednějších jej zarazil. Verne obrátil se nyní k studiím zase, ale dle své náklonnosti, kteráž jej vedla k přírodopisu a zeměpisu. Studoval s ohromnou pílí, jeho spisy jsou nyní toho dokladem, co vše studoval a excerpoval. Když pak studie dozrávaly a se vrcholily, když výsledky jich začaly se v duchu Vernovu krystalisovat, opět se tu náhle vmísil původní talent básnický a místo spisu vědeckého vykrystalisoval se román. Neodolatelně vášný svou původností, oslňující svou smělostí, poutající svou živou, nad všechen obyčej bohatou pestrostí.

Jules Verne počal psát román cestopis. Ale jaký cestopis! Jsou to samé „*Voyages extraordinaires*“ — „cesty *neobyčejné*“, jak Verne své romány nazývá. V balónu vede čtenáře přes celý vnitřek Afriky; na železnici, lodi, koni a slonu kolem celé zeměkoule; pěšky do vnitřku, až do středu země naší; na lodi a na saních až k severní točně; v lodním stroji dvacet tisíc mil pod moře; v projektilu k Měsíci („za 97 hodin a 20 minut“) a kolem Měsíce atd. Řekněm nejen „neobyčejné“, nýbrž i nemožné. Dobře, ale čtenář, i vzdělaný, přece čte až ku konci, je napnut a věří — „proč by to konečně nemohlo být?“ V tom je umění Vernovo, že *víru* udrží. Ku všemu dá základ co nejsolidnější, on buduje na faktech, jeho výpočty jsou bezúhonný, jeho hypotheses vyvíjejí se přirozeně, a často nejsou ani hypothesesami jeho, nýbrž té oné authority, a Verne je přijímá s věřící tváří. K tomu jsou jeho hrdinové vždy celými hrdinami, nějakého zlomku by ovšem Verne nemohl na dosažení nadlidských přímo cílů potřebovat. Povahy nezlomné, lidé odvážní, obětující svému vědeckému cíli třeba deset životů, lidé nadšení pro

cíl svůj až k monománii, zdraví železného, vynalezavosti nevyčerpatelné, průpravy všestranné. A takové lidi Verne tedy předvádí — proč by nebyli? — uvádí dopodrobna přípravy jejich na cestu — každý přisvědčí, že nezapomenul ni nejmenšího — vede je dál a dál, a náhle i sám čtoucí vědátor neví, kde vlastně, když spisovateli hypotézy jeho vědecké, všeobecně platné, připustí, kde začíná pak nemožnost. Lásky v románech Vernových skoro ani není, je jen nadšení pro vědu, pro výzkum. Nesmírné bohatství pravých dat a názorů obdržuje čtenář hravě. Je pravda, že často Verne hraje s balvany jako s hračkami, že ukládá lidem, co by byli s to snést jen bohové, že sobě některé fyzické nemožnosti ani nevšimne, ale přes to vše překlouzne on zcela hladce, a třeba doložit, že takové nemožnosti pomáhají povídce dál nebo již ku konci, že jsou hlavně jen pomůckou vypravovatelovou a že nikdy nezmatou čtenářovu mysl, že nevnucují mu chybné vědomosti přírodopisné a zeměpisné.

Při té převážné tendenci instruktivní skoro ani nemáme práva příliš ostře se ohlížeti po ceně estetické. Tolik se musí říci, že kreslení povah je co nejurčitější a situace mnohé že bývají líčeny plasticky, sloh pak je elegantní. Ovšem nacházíme plastičnost, vypracovanost situac hlavně na počátku každého díla, ku konci málokdy. Zde již spisovatel spěchá, je vypočítavý, počítá, mnoho-li čtenář o jednom předmětu snese bez únavy — aby byl pak zas ochoten číst Vernův spis druhý. Neboť — trochu Verne spisy své přec jen „sype“. V některých, co se podrobností týče, neubrání se již leckde opakování, zvláště tam, kde příroda líčených krajin, na příklad polárních, je skoupější. Přesto budou mnohé spisy jeho oblíbeny dlouho, až padnou — se svými hypotézami. I pak ještě bude bavit alespoň smělost jich a výmysl geniální.

Čtenářstvu českému bude vítán stručný obraz všech spisů Verneových. Jen těch opominem, které v lidu českém Matice lidu rozšířila již dostatkem.

Není teď zajímavějších končin světa, než jsou ta pustá lada, ty ledové kraje polární. K severní točně je nyní zrak lidstva obrácen, obrátila jej tam rakouská výprava. Snad po prvé přiblížili se k točně té také Češi, jeden z nich tam zahynul a nedaleko mrtvoly jeho upravili soudruzi jeho „cairn“, jakž se nazývají ty nízké, v polárních krajinách roztroušené mohylky, v nichž kovové pouzdro a v pouzdře krátká povídka o historii té oné expedice polární. A na hrob Čecha Kříže dali pomníček z uhlí. Na pomníček nápis německý, do cairnu povídku německou. Příští expedice snad pomníček rozbourá, snad uhlí z něho zachová několik lidských, již si zoufajících životů. Ostatní členové rakouské expedice vrátili se živi a zdraví. Zdravější než snad členové všech posavadních expedic podobných. Výsledky srdnaté a vytrvale řízené cesty bohužel nejsou takovy, aby platně rozhodnuty byly některé otázky, pro které výpravy ty se vůbec podnikají. Neví se posud, možno-li otevřeným mořem projeti severně kolem kontinentů našich velkých, je-li tam zcela nahoře také časem volná voda, nebo věčně ztuhlá voda, nebo pevná velká země. Koráb Tegethoff zvrátil se v obrovitých ledovcích, výpravy pak další, saněmi činěné, nemohly vést ani tak daleko, jak přišla poslední výprava americká. As o jeden stupeň od točny níž než americká musila se zarazit rakouská. Ostatně dojít na severní točnu, stoupnout až na centrální její bod nebylo účelem.

Na centrálním bodu severní točny byl už muž jiný — alespoň v románu. Kapitán John Hatteras postavil tam nohu svou dne 12. července roku 1861, viz *Příhody kapitána Hatterasa*, dvousvazkový román od Jules Verna.

„Zítří na počátku odboje vyjede briga Forward, kapitán K. Z., poručík Richard Shandon, z doků new-princských. Cíl cesty není znám!“ — Takž čtli lidé dne 5. dubna 1860 v časopise Liverpool-Herald. Což záleží v tak živém přístavě, jaký je liverpoolský, na odplutí jednoho korábu, a přece

bylo diváků a napnutosti a různých řečí až příliš hojně! Koráb se nazýval Forward — „Kupředu!“ — dobře, ale až kam kupředu? Soud zkušených námořníků zněl, že kamsi do ledových končin. Ostrý předek korábu, pravá ocelová břitva, patrně měl rozrážet ledové kry; vysoké stěžně měly patrně pomáhat tam, kde vysoké plovoucí ledovce zabraňovaly by nižším větrům přístup k plachtám; najatí námořníci byli z těch, kteří již se účastnili nějaké výpravy polární, k tomu také nesměl být žádný ženat — cesta tedy dlouhá a zajisté nebezpečná. A kdo je kapitán K. Z.? Nikdo ho neznal.

Sám poručík Shandon nevěděl ničeho. Náhle byl obdržel lístek podepsaný „K. Z.“ a v lístku dotaz, chce-li se účastnit za velmi lákavých podmínek peněžitých jisté důležité výpravy. Chce-li, že v jisté bance jsou hotovy peníze na vystavění zvláštního korábu dle přiložených podrobných plánů. Na šest let má nabrat potravin, uhlí a šatstva; lidi má najmout jen spolehlivé, zdravé, takové, kteří mají dle tělesného ústrojí svého mnoho „animálního tepla“. Shandon vezme peníze a činí dle rozkazu. *Jiný list* pak, zase anonymní, zvěstuje, že lékařem lodním bude doktor Clawbonny a týž že přijde v ten a ten den. Doktor se skutečně dostavuje, ale neví sám také ničeho bližšího, než že jde cesta na sever, že bude velmi zajímavá, a on, doktor, je také přítel zajímavých cest! Již jednou hlásil se k jisté polární výpravě, přišel tenkrát již pozdě, nyní se mu to nabízí samo. *Třetí list* přikazuje, aby na železnici byl do ošetřování vzat velký dánský kapitánův pes a zaveden na koráb. *Čtvrtý*, aby klíček od kabiny kapitánovy byl zaslán do Lubeku. *Pátý*, aby se vyjelo dne 6. dubna na počátku odboje. Další rozkazy že přijdou.

Kdo je kapitánem? Lodníci žertovně nazývají dánského psa „psem-kapitánem“. Shandon má jakous takous naději, že bude velitelem lodě, již sám stavěl, také on sám. Forward již vyjíždí z přístavu a ještě neví kam. Vtom vyskočí pes na palubu a drží list v tlamě. Další to list od kapitána K. Z., že se má plouti ke Grónsku. Plují tam, plují dál a dál,

žádné stopy po kapitánovi. Náhle nalezne Shandon na stolku kabiny své list nový, určující další směr. Buď tedy kapitán na lodi *jest*, nebo zde minulé noci pomocí ledových lad byl. „Byl zde,“ myslí si Shandon.

Jedou dále. Obrovské kry činí jim nesnáze, lada hrozí je sevřít, ledovce je rozdrtit. Jsou daleko již za poslední eskymáckou osadou grónskou, o kapitánu žádného slechu. Práce je pro lodníky nesmírna, cíl cesty není znám, požívání lihovin je jim ze zdravotních příčin zakázáno, jsou nespokojeni. A nyní se přihodí, že loď je sevřena. Strašné ledovce ji obklopují ze všech stran, hrozí spadnout na ni, již se zdá, že loď je ztracena, — lodníci běží do spižíren, aby se opili. Shandon ztrácí hlavu — vtom se ozve mohutný hlas a velí: „Každý na své místo! Rychle obrátit!“ Stroj mistr Johnson, jenž byl již dříve při podobných důležitých výpravách a zvykl poslouchání, rychle obrací, loď je zachráněna. Lodníci vyhrnou se na palubu. Z kabiny kapitánovy vystupuje muž. Je to Charry, posud prostý lodník. Vous odložil, kapitánským šatem se přioděl.

„Charry,“ volá Shandon zblednuv, „Vy...jakým právem...“

„Duk,“ volá Charry, a pes lehá k jeho nohám. „Nechť se mužstvo sestoupí, pane poručíku.“ A Charry má k nim krátkou, rozhodnou řeč. „Jsem kapitán Hatteras,“ končí.

Kapitán Hatteras, to jméno zná každý! Podnikl již výpravy na sever, vrátil se vždy sám a sám, soudruhové pohynuli. Hatteras je muž zvláštní. Podnikavý, vzdělaný, velmi bohatý. Především je Angličanem. A co také nemůže snést, že právě Angličané, pokud se týče objevování nových zemí, učinili nejmíň. Rusové, Portugalci, Italové, Francouzi učinili objevení co nejdůležitější, Angličané měli cestovatele znamenité, na příklad Livingstona, ale všichni ti jen jaksi využítkovali nálezy cizí, prohloubali je. Hatteras sobě umínil, že to nahradí. Vše že teď nasadí, aby přišel tam, kam posud nikdo, až na severní točnu. Tam *musí* být země, aby jí dal jméno anglické! Tolik věděl, že kdyby vlastním jmenem lodníky najímal, nikdo by s ním nešel.

Žil tedy již po dvě leta v Liverpoolu co prostý lodník a řídil vše anonymně. Až budou tam, odkud není snadného návratu, doufal, že poslechnou rozkazů dalších, jakž námořníci navykli.

Mužstvo sobě získá Hatteras značnými sliby peněžitými za každý další dosažený stupeň zeměpisné šířky; Shandonovu uraženou mysl nedovede ale nijak smířit, také toho Hatteras hrubě ani nedbá. Jeho myšlenky tihnou jen k točně. Přes jistou severní šířku je dle zpráv cestovatelů stále volné moře, toho chce Hatteras doplouti, dřív než ledové pásmo sevře loď a přinutí ji k přezimování. Cesta je nesmírně namáhava, Hatteras jede stále plnou parou. Jediný Johnson, který zas spatřuje končiny jemu již známé, a doktor Clawbonny, jenž ví a jehož zajímá na světě všechno, mají radost z cesty vlastní. Vstoupili také na „magnetický pól“, jenž leží značně jižněji než severní točna, totiž na 70. stupni šířky a 90. délky. Konečně nemohli dál, stáli na 78. stupni šířky, 95. stupni délky. Sem kladou geografové „pól zimní“, zde jsou zimy na zeměkouli nejtěžší — a nyní měl Forward jen as na měsíc uhlí, Hatteras byl násilnou jízdou ostatek promrhal.

Měsíc uplynul, skorbut zmocnil se několika mužů, ostatní začali k nevýslovnému žalu Hatterasovu topit lodním dřevem. Tu našel vševěda Clawbonny, že sto (anglických) mil odtud musí být ono ložisko uhelné, jež objevil zde cestovatel Belcher. „Půjdem tam pro uhlí!“ Ale Hatteras měřil ještě jednou výšku hvězd a našel, že za ten měsíc Forward odplul od Kapu Belcherova s obklopujícím jej ledem o dvě stě mil dál. „Přec se tam vypravíme!“ Vypravili se se saněmi, do nichž zapřáhli eskymácké své psy. Šli Hatteras, Clawbonny, tesař Bell a ještě jeden lodník. Johnson jmenován zatím velitelem lodě. Nepořídili ničeho. Dravá zvěř byla na chvíli pro mlhu opuštěné sáně přepadla a většinu potravin porvala. Musili nazpět. Lodník jim zhynul skorbutem. Zato vezli s sebou neznámého churavého muže, jehož byli našli vedle jiných mrtvol utlučených spadlým ledem. Muž žil, byl ale bez smyslů. A když se

blížili po strašných útrapách již k Forwardu, viděli zdaleka plamennou zář a potkali zoufalého Johnsona. Shandon byl zbylé mužstvo svedl k vzpouře. Opilí opustili loď a zapálili ji. Právě teď došel oheň až k prachárně, strašný výbuch — bylo po Forwardu.

Co dál? — Neznámý muž byl také kapitánem, a sice americké lodě Porpoise, vyslané, aby našla cestu kolem severní pevniny. Koráb byl se ztroskotal, mužstvo s kapitánem vydalo se na cestu pěší, kapitán po velkých útrapách zbyl sám. Nyní, když se poněkud vzpamatoval, zvěstoval, že rozbitý trup jeho lodě, v níž je potravin a uhlí dosti ještě na přezimování, je odtud as 17 dní cesty vzdálen, na 83. stupni šířky. Vybrali se na cestu, došli konečně tam a našli vrak i dosti zboží v něm, aby mohli přezimovat.

Nemůžem všechny útrapy a příhody zimy té zde vypisovat. K jaru ze zbytků Porpoisu učinili si lodici a dále to šlo k točně. Hatteras se byl konečně smířil i s Altamontem, kapitánem americkým, jehož dlouho měl v podezření, že také vyšel, aby našel točnu.

Konečně byli u samé točny. Viděli, jak tam, kde je vlastní její střed, stojí chrlící, plamenná sopka. Strašný vír je uchytil, a když z něho zázrakem vyletěli — nebylo tu Hatterasa u kormidla! Vlny ho byly smetly — tak blízko u životního jeho cíle!

Přirazili ku břehu. Šli za štěkajícím Dukem. — Zde ležel Hatteras, jehož byly vlny vyšpláchly na břeh. Ležel, obalen flagem anglickým, a šeptal: „Ať žije *Země královny anglické!*“ Přivedli ho k sobě, ale — šílel. Chtěl násilně se dostat až na sopku, až do sopky, kde „je vlastní ten centrální bod točny“. Jen s tíží mu zachránil Altamont život.

Nebudem vypisovat, jakými nehodami sprovázeni a jakými náhodami chráněni dostali se do Anglie zpět se šíleným, ale tichounkým Hatterasem. Našli cestou také mrtvoly Shandona a jeho soudruhů — mrtvoly svědčily, že nešťastní lidé ti byli hladem upadli až v lidožroutství! Anglické společnosti zeměpisné vrátivší se hrdiny vyznamenávaly, lid je velebil, sama královna sobě je dala představit.

Hatteras je v blázinci. Jeho procházky denní mají vždy stejný, vždy přísný, takřka magnetem předepsaný směr k severu.

Doktor Clawbonny sepsal a uveřejnil učená díla o cestě té — nečetli jste jich?

A kdyby skutečně teď se dostal někdo až na severní točnu a nenašel tam pevné země a clairnu a „vrchu Hatterasova“, řekne Jules Verne klidně: „Nu — sopka! Vystoupí z moře, zapadne do moře — to se děje přec tak často!“

3

Ne tak daleko jako kapitán Hatteras, ne až na samu severní točnu, ale přece hezky vysoko do polárních krajin vede nás jiný Vernův román: *Le pays des fourrures* — Země kožichů.

Známa společnost Hudsonsbay-Compagnie, vedoucí v obrovských rozměrech obchod v kožešinách, má po severní Americe sílu agentů a celých osad, jež jsou jen proto, aby pravidelnými velkými hony a obchodem s divochy (od nichž se kupuje zboží na záměnu) sháněli sílu kožešin drahých a vzácných pro trhy celého světa. S anglickou společností tou závodí Francouzi a také Rusové, huňatá zvěř v zabraných krajinách řídne, je potřebí zajít sobě dál a dál na sever. Fort Realiance je takovou vysoko posunutou srubní osadou, s četnou mysliveckou obsádkou; z fortu toho má ale vyjít nyní expedice ještě mnohem dále na sever a vyhledat tam nový střed pro honby. Komandantem výpravy té, sestávající as z desíti osob, určen poručík Jasper Hobson.

To by byla výprava čistě obchodní a takového prostého realismu Jules Verne netrpí. Jak praveno, Jules Verne potřebuje osob nadšených pro vědu, pro výzkum. Proto se k výpravě Hobsonově připojuje se svou průvodkyní Madge předně anglická cestovatelka slečna Pavlína Barnettova; byla již v horkých pásmech rovníkových, chce

teď seznat také pásma ledová. Pak jde ještě někdo s sebou, řekněm třeba, že „komik té společnosti“.

Před vyjitím expedice sedí jednou ve velké světnici fortu Realiance všechny čelnější osoby pohromadě, při vesele praskajícím ohni, při punči a pudingu. Tu se bije mocně na vrata. Strážník otevře a do dvora vletí saně se psí šesti-spreží. Jeden z jednatelů Hudsonsbay-Compagnie sleze ze saní a sundá vak z nich. Z vaku vyndají uvnitř budovy pak zmrzlého člověka. Trou ho, namáhají se až do druhého dne, konečně otvírá oči.

„Jsem zde ve fortu Realiance?“

„Ano.“

„Odejel již poručík Jasper Hobson?“

„Neodjel.“

Zmrtvýchvstalý spokojeně si oddychne, pak zase hned zavře oči a spí po několik drahných časů klidně dál.

Ten pán je prosím mistr Tomáš Black, slavný hvězdář z Londýna. Za půldruhého roku, někdy v červenci, bude zvláštní úplné zatmění slunce. Ale úplné jen pro jisté končiny, právě pro ty severní, až na onom stupni, až na kterém dle rozkazu má se usadit Jasper Hobson. Hudsonsbay-Compagnie ochotně v Londýně svolila, že smí mistr Tomáš Black s sebou. A Tomáš Black šel, aby v památný den zatmění zkoumal zvláštní, pokrajní světelné výstřelky slunce, je popsal a stal se slavným.

Ostatně, mistr Black není přes všechnu vědu přece hrdinou románu; na konci druhého svazku spočítejte na příklad všechna památná, jím pronešená slova, je jich sotva padesát. Figuřička působivá, ale tuze moc trpná. Hlavními osobami jsou a zůstávají výpravy té komandant Jasper Hobson a její „kytička na klobouku“, sličná Pavla Barnettova.

Výprava se vydá konečně na cestu. Cíl je znám, zeměpisný stupeň udán. Někde tam se Hobson se svými usadí. Mají všechno s sebou, čeho potřebí k honbě i na obranu, čeho k stavbě pevného srubu, a potravin mají na dvě leta. Ani by nebylo potřebí takové zásoby. Neboť k příštímu jaru vypraví se za nimi bohatý dodatek a takž se stane kaž-

dého roku. Mistr Black má, to se rozumí, veškeré své hvězdářské nástroje.

Cesta je dlouhá a velmi obtížná. Konečně přestoupili určený stupeň, kde na mužstvo čeká dvojnásobná mzda a na mistra Blacka znamenité sluneční protuberance. Usadili se u moře na divném kousku země. Jakýs poloostrov památného povrchu a prapodivných břehů; na širokém rozhraní ke kontinentu stojí mohutná činná sopka, všechny nepravidelnosti země i moře jsou tedy nejspíš vulkanického původu. Ale ku osazení se myslivců je tu půda velmi výhodná. Malé lesíky, poskytující dostatek dřeva na stavby, huňaté zvěře všeho druhu dost, poblíž obydlí jezero se sladkou vodou, malá říčka atd. Jenže nejspíš bude osídlení se spojeno s boji. Přichází se na stopy Indiánů a Eskymáků, sejdou se tu také s myslivcem Francouzem. Třeba opatrnosti, a především třeba pevných, vysokých srubů a mohutných palisád.

Hony se daří, polárních zajíců, lišek modrých a bílých, hranostajů, pižmových potkanů a bílých medvědů postřelí se hojně, sklady Hudsonsbay-Compagnie se plní. Později, když nastává zima, kopány jsou pastě. Při kopání tom ukázalo se totéž, co již při zarážení srubů a palisád, — nějaký sáh pod povrchem je dole samý čistý led. Dobře ale, že učinili sruby své tak pevné. Přišla zima, sníh vyrovnal veškerou vřkolní půdu do výšky palisád, náhle je obydlí napadeno stádem vyhladovělých obrovských medvědů. Dobývají se na bydlitele střechou, již to má přijít k srážce sekyrou a nožem — vtom zaduní strašný hrom, země se třese, jako by se roztřást měla, s děsným řevem ubíhají medvědi pryč.

Nastává jaro. Byla-li krajina ale dříve již ve mnohém ohledu podivná, nyní je ještě podivnější. Na březích není na příklad pražádného příboje a odboje moře. A sopku polkla země nadobro!

Noví osadníci žijí teď život nad očekávání klidný. Nikde divoši, nikde francouzští honci. Ale také slíbená dodatečná výprava nepřichází v určený čas, aby přinesla nových zá-

sob a odvezla nahromaděných kožešin. Něco se jí přihodilo. Ale zásoby stačí dobře ještě přes celou příští zimu, nač se tedy zbytečně starat.

Blíží se oznámené zatmění slunce. Mistr Black nemluví slova a čeká. Konečně je vypočtený den zde. Mistr Black postaví svůj přístroj na návršku, celá osada čeká kolem něho. Hodina přišla, měsíc se vsouvá mezi slunce a zemi. Napnutí je nesmírné. Již je slunce pokryto do čtvrtiny — již do polovice — ještě kousek dál — vtom jako by měsíc klesal — zatmění ubývá — zanedlouho směje se slunce zas na celé kolo a zrovna do očí zkamenělého mistra Blacka.

„Vy jste mne oklamal,“ řve vyjevený hvězdář. „Nejsme na určitém stupni.“

„Je-li nějaké oklamání,“ odpovídá klidně Hobson, „spáchal jste si je sám. Vždyť jste měřil sám také výšku a šířku.“

Black měří výšku slunce a obzor — jsou o dva stupně dál, než kde se vloni byli usadili!

Co se stalo! Hobson byl již dávno věc poznal, ale mlčel, aby neznepokojil ostatních. Poloostrov nebyl ničím jiným než obrovskou *ledovou krou*. Snad před věky byla hozena ku pevnině a přimrzla. Nasadila se na ní prst, zakořenil les, usadilo mělké sladounké jezírko. Strašné zemětřesení, jež zachvělo zemí a vzduchem při boji s medvědy, přelomilo led, a když nastalo jarní tání, odloupla se kra od pevniny a zahoupla do moře. Proto „zapadla“ sopka, zůstavší na pevnině, proto nebylo příboje ani odboje, neboť kra zdvihala se a klesala s mořem. Proto nepřišla dodatečná výprava, divoši atd. Proto zmizeli medvědi dříve zde tak hojně a zbyl tu náhodou jen jeden, vězeň jako ostatní zvěř i lid. Vyhýbal se lidem, byl teď bojácný.

Blackovi do toho všeho nebylo nic. Nemluvil-li dříve praničeho, byl teď jazyk jeho hotový kámen. Jen když se podíval na Hobsona, byla v pohledu výčitka, že Hobson ulomil poloostrov z jakési vnitřní své špatnosti nejspíš sám, a když pohlédl na Pavlu, bylo v oku zřetelné: „Proč jste dýchala! Vy jste odfoukla poloostrov z toho místa, kde bylo tak krásné zatmění!“ Ostatní mlčeli skoro také. Jen Hobson

s Pavlou rozmlouvali upřímně a srdnatě o nastalém nebezpečí. Myslivci podřízení jako by byli o ničem ani tušení neměli. Věděli vše, ale mlčeli, byli stateční.

Kam teď přijdou!? Zaneseli-li je proud mořský k severu, přimrznou zase na zimu, a pak se dostanou snad saněmi po ledu zas k lidem. Zaneseli-li je k jihu, roztaje kra a propadnou se do moře. Hobson počítá pečlivě, kde se nalézají a jak postupují.

A nyní vládne Jules Verne co mistr romanciér. Nyní je vypravování jeho tak napínavé, tak plné velkých romantických, a přece přirozených událostí, že čtenářova dychtivost roste každou řádkou.

Strašné bouře zmítají plovoucím ostrovem. Jedna z nich žene je k americké pevnině až na dostřel, zas je ale odtud odnáší. Sladké dřívě jezírko je náhle slaným, našlo si již spodem spojení s mořem. Kopou-li myslivci do země, propadají se do vody. Jednou propadne se docela celé obydlí a tři dny musí zbylí pracovat, než se dostanou k Blacku a Pavle napolo již utonulým.

Náhlá bouř ulomila půl ostrova.

A teď je chytil mořský proud a nese je neuprositelně k jihu.

Sestavili si jakýs útulek, půl vor a půl loď. Nejbližší noci ulomila bouř zase kus ostrova a s ním odnesla spásnou archu.

Ledovce urážejí další lada.

A již je jen kra tak velká, že sotva na ní mohou směstnat se všichni. Postavili si malý stožárek, upravili nuznou plachtu, aby kry užili alespoň ještě pro nějaké hodiny co voru. Tepla přibývá, kra se rozežírá. V dálce se objevuje ostrov. Jsou k němu hnáni, ale kra rozplývá se velmi rychle, nevydrží. V tom velí Black, posud němý: „K čerpadlu!“ Vodí ústí čerpadla po kraji kry, prudce odváděným vzduchem led po krajích zas tuhne.

Práce nesmírná — břeh ale přichází blíž a blíž — poslední zahoupnutí a vlny mrštily krou na břeh. —

Jsou na jednom z Aleutských ostrovů. Ani jediný nezahynul!

Hobson vrací se odtud korábem do Ameriky. Black a Pavla do Anglie. Pavla slibuje Hobsonovi, že přijede zakrátko do Ameriky zas, — ti dva sobě již rozumějí.

Také Black slibuje najisto, že přijde zas. Budeť tam brzy zas zatmění podobné — již za dvacet let.

4

Až do samého středu naší zeměkoule — také hezká cesta! Zcela neobyčejná a zajisté velmi poučná, povážíme-li, že lidé, i nejučenější a nejzkušenější, znají teprv as dvanáctitísíctou část radia naší zeměkoule, čili číselně $1/12\ 000$. Tu cestu vykonal Němec Lindenbrock, profesor geologie na Johanneu v Hamburku, bydlící tamtéž v Königstraße, č. 19. Stalo se roku 186(0?), jakož to popsal Jules Verne v románu *Voyage au centre de la terre* — mimochodem řečeno v jednom z nejlepších románů svých, ba snad v nejlepším.

Lindenbrock je ovšem prazvláštní zas člověk. Co profesora geologie ho to dopaluje, když musí žákům sdělit některé vědecké, žárlivě ukryvané pravdy; co lingvista zná as tisíc jazyků, nářečí a podřečí, z něhož ostatní svět nemá výtěžku pražádného; co sběratele kněh těší ho jen kniha taková, kterou nedovede přečíst. Dne 21. května zmíněného roku přinesl si od antikváře spis dosti vzácný. Je to *Heimskringla*, epická báseň o králích islandských, sepsaná v dvanáctém věku „Homérem severu“, jehož jméno Snorri Sturluson. Jak přišel domů, ihned zavolal Axla, synovce svého, aby se potěšili společně ze vzácného rukopisu. Dle vepsané poznámky patřil rukopis ten kdys slavnému alchymistovi a cestovateli islandskému, jehož jméno Arne Saknussemm. Přeškoda, že z důležitých děl učence toho nezachovalo se nám praničeho, byť Arne Saknussemm duševního znamení svého „kacíř“ a jeho díla jsou v Kodani spálena r. 1573.

Když se tak synovec a strýc Heimskringlou probírali, vypadla náhle pergamenová cedulka — profesor Lindenbrock jako sokol po ní. Zdvihl ji — runy! Nordické runy,

napsány bezpochyby tím kacířem. Což o to, číst runy! Lindenbrock se v nich znal jako v švábské abecedě, ale zde — prokletá náhoda, jednotlivou runu poznal arcí každou, ale dohromady nevybral ani slůvka z nich!

Teď zalomcovala profesorem zimnice učencův. Neobědval a studoval cedulku. Nevečeřel a studoval. Nespál a zkoumal. Také ostatní v domě neměli obědovat, neměli spát, pokud nebude věc rozluštěna. Diktoval Axlovi runy ty v tom, v onom pořádku. Dle poměru samohlásek k souhláskám poznával, že tu nejsou slova nordická, nýbrž románská. Ale jakého jazyka? Když nepsal Saknussem islandsky, psal co učenec zajisté latinsky — ale *co že* zde psal latinou? Když nekladl Saknussem písmenu *vedle* písmeny, což jest pochopitelnější, než že je psal *pod* sebe — „Axle, sepiš ty runy dle toho v slova!“ — stalo se, a na profesora zeje řada písmen zase bez smyslu. Profesor vyrazí z domu a bloudí dlouho městem zoufalý.

Mezitím se dostal Axel také do zimnice, ale zlostí. Škubne svým nejnovějším, dle profesora návodem učiněným sepsáním. Je rozpálen, věje si papírem chlad — vtom, jak tak papír se kmitá dopředu a dozadu, zdá se mu, že slova se doplňují, že čte slova latinská jako „craterem“ a „terrestre“. Sláva, klíč je nalezen. Bystrý Lindenbrock měl pravdu, je to latina, jsou slova psaná písmena pod písmenou, ale pak se to musí číst ještě *nazpět*. A Axel četl: „In Sneffels Yoculis craterem quem delibat umbra Scartaris Julii intra calendas descende, audax Viator, et terrestre centrum attinges. Kad faci. Arne Saknussem“ — což znamená po česku: „Sestoupíš-li, cestovateli smělý, do toho jícnu sopky Sneffelsu, jejíž líbá stín Scartarisu v posledních dnech měsíce července, dojdeš až do středu země. Což jsem vykonal já. Arne Saknussem. „Jöcul“ se jmenuje po islandsku sopka, „Snäfields“ jmenuje se jedna ze sopek islandských, „Scartaris“ jmenuje se jeden z vrcholů sopky té. Axel ví dobře, kdyby rozluštění své sdělil profesoru dnes, zítra že jede profesor na Island a zkusí tu nesmyslnou cestu; umínil sobě tedy, že pomlčí jako hrob.

Profesor konečně se vrací domů, stále nenajvýš rozčilen. Teď se spustil do toho, z písmen pomocí algebraických formulek vyvést rozmanitá skupení. K tomu přihlíží Axel klidně. Jen z dvaceti písmen, to ví, lze udělat rozmanitých těch skupin již 2 quintilóny, 432 quadrilióny, 902 trilióny, 8 miliard, 176 miliónů a 614 000 — a zde na cedulce je písmen tolik!

Konečně zdá se již, že Lindenbrock šílí. Tu se Axel přece slituje a poví, co ví. Lindenbrock zavejskne. „Ráno upravíš můj a svůj vak, za tři dny pojedem!“

„Můj vak také?“ běduje Axel.

„Ano, máš být účastníkem slávy mé!“

Ale Axla ani nenapadá, aby se stal takto slavným. Hledí profesoru činit všemožné námitky. Každou námitku profesor hravě odbývá. Zvláště tu, že vnitřek země je zajisté tekutý. Již prý Humphry Davy, slavný chemik anglický z konce minulého věku, dokázal opak. Kdyby byl vnitřek tekutý, podléhal by vlivu měsíce právě tak jako moře, měl by příboj a odboj, a my bychom cos podobného na povrchu musili cítit.*

Profesor Lindenbrock má neť Markétku. Hezkou, to se rozumí. A do té je Axel zamilován. „Jak slavným budeš,“ praví Markétka k milenci. „Až se vrátíš se slávou, budeš mužem mým.“ To rozhodlo nad osudem Axlovým.

Profesor spěchá s přípravami, neboť nesmí se zameškat nejbližší odjezd dánského poštovního parníku na Island. Nezapomíná přece na nic, čeho ku zvláštní výpravě té je potřebí, na žádný nástroj vědecký, ne na zbraně, na provazy, na potraviny atd.

Již jedou do Kodaně, již sedí na korábu Valkýrie, již jsou v Rejkjavíku, hlavním městě islandském. Ani zde se nepozdrží. Jen tak dlouho, aby se profesor přesvědčil, že také zde není žádného opisu z děl Saknussemových, což je profesoru ovšem nesmírně vhod, i aby si najali vůdce a nosiče. Islandan ten, Jan, je nachlup tak, jak ho profesor

* Ku podivu: známý učenec Falb právě teď tím vlivem měsíce, právě tím příbojem a odbojem uvnitř země vysvětluje a vypočítává zemětřesení!

a — Verne potřebují. Silný, odvážný, malomluvný, poslušný. Najmou si koně — dále k Snäfieldsu!

Již jsou nahoře na vrchu. Nová nesnáz! Slunce je zahaleno po celé dny. Nevyjasní-li se, je rok ztracen, neboť pak nevědí, který ze z tří vyhaslých jícnu naznačí vrchol Scartaris, a nazdařbůh se spustit do některého, toť přece neradno. Tu konečně nová měsíční čtvrt roztrhne závoj a dne 28. července, zrovna o polednách, dotýká se stín Scartarisa jícnu prostředního. Tedy hned dolů! Napřed hodili velký vak věcí dolů, které až tam snad budou k potřebě, pak lezli za pomoci provazů, jež otáčeli kolem každého výstupku skalního, sami z výše. Kvečeru po strašném namáhání byli konečně na dně mrtvé sopky. Zde upravili si večeri a ulehli. Vak napřed hozený byl tu dole.

Druhého dne měli tedy dál. Ze dna sopky šlo více jeskynních otvorů dále, avšak kterýže je pravý a vede ke středu země!? Konečně našel profesor na jedné stěně písmeny runské, značící „A“ a „S“ — veleben buď Arne Saknussemm!

Den dva dny, týden, dva tři týdny cesty chodbami více či méně příkrými, cestovatelé jsou již daleko pod širým okeánem. Horka valně nepřibývá, ale náhle došla voda. Axel užívá každé příležitosti, aby připomenul návrat. Ale profesor jde dál, Jan mlčky před ním, Axel, jehož profesor propouští, přec kráčí za nimi. Tu slyší všickni jakýs hukot, patrně to za skalní stěnou teče spádná řeka vedle nich. Na místě, kde hukot její je nejsilnější, zakopne se Jan dlátem a motykou do kamene. Náhle vyrazí silný proud vařící se vody. „Však ona vystydne,“ míní profesor klidně, „běh její musí nás přirozeně vést dál a dále dolů. Půjdeme stále podle svého potůčku a nebude víc nouze o vodu. Nazveme jej ‚potokem Janovým‘!“ Janem to vyznamenání málo hnulo.

Šli zase dále. Tu se přihodilo Axlovi, že se ztratil od ostatních. Volal — žádná odpověď. K tomu mu, při pádu, zkazila se svítilna jeho, byl ve tmě. Hodiny mýjely, Axel hmatal sem tam; již si zoufal. Vtom zaslechl hlasy strýce

a Jana. Ozval se jim, ale byli daleko od sebe a nevěděli, kudy rozmanitými chodbami k sobě. Dvacet sekund potřeboval zvuk, než doletěl. Byla to zvláštní akustická náhoda, že zvuk vůbec docházel. „Jen hled' dál přijít dolů, jsme zde v jeskyni, do níž se otvírá mnoho chodeb, jistě také ta tvá,“ velel strýc. Axel tedy lezl dál dolů. Náhle ztratil půdu pod nohama — zároveň všechny smysly své.

Když přišel zas k sobě, byl ve velké jeskyni. Pobitá hlava jeho byla obvázána, ležel na měkkých přikryvkách. Spatřil strýce a Jana. Jeskyně byla jakoby šerem denním osvětlena. Otvorem jejím vcházel čerstvý vzduch, jakoby sláný z moře. A když vyšel se strýcem ven, bylo to skutečné moře. Zde, tak daleko pod povrchem!

Zázrak na zázrak! Moře a světlý den, ale světlo jakéhos elektrického původu, šeré trochu. Po březích obrovské lesy — ze šampiňonů třicet až čtyřicet stop vysokých, les jakoby samé obrovské paraple. Pak zas les kapradin, velkých jako největší naše jedle. Pak celé hřbitovy kostí z předpotopních zvířat, mastodonů, dinotherií a podobně. „Moře Lindenbrockovo“, „Přístav Markétčín“, ta jména zůstanou provždy! Moře má také odboj a příboj — podivuhodno!

Zde ovšem nemohou zastavit, zde není ještě střed země. Jan sroubí pevný vor, ze „surtanbranduru“, fosilního to naplaveného dřeva, půl kámen, půl dřevo. Na moře s plachtou a kormidlem! Na cestě vyloví profesor rybu — je slepa. Když jednou spustil kotvu, sotva že ji pak s velkým namáháním dostal zas ven. Byla zkroucena a do ní vtisknuty obrovské zuby. Vzbouřil tím obyvatele mořského dna. Náhle nedaleko voru vše se hemžilo nestvůrami. Zde had, tam želva čtyřicet stop velká, tam zas ještěr. Konečně se ukázalo, že vše to dohromady jsou jen zvířata dvě. Bylo by po cestovatelích, ale zvířata ta jsou sobě nepřátelská. Ichthyosaurus se zuby jako krokodýl, hlavou ještěra a hubou obrovité svině, v níž krvavé oči každé jako lidská hlava, pustil se do plesiosaury, hada to pod želví pokrývkou, s krkem labutím, třicet stop dlouhým. Tvory předpotopní, o jichž tvaru a veli-

kosti soudí přírodozpytci jen dle skrovných nalezených zbytků kostí, viděli cestovatelé naši tedy na vlastní oči živé. Plesiosaurus podlehl.

Chytila je ukrutná bouře. Ohnivá elektrická koule tančila po voru, magnetisovala vše a hrozila záhubou. Konečně byli vrženi na břeh.

Profesor dívá se na kompas — jsou po čtrnáctidenní jízdě tam zas, odkud vyjeli; měli by být někde pod Středomořím, a jsou zatím tedy zas někde jen pod severním Skotskem. Elektrická koule byla kompas totiž zkazila. Na to ovšem profesor nepřipadá, Jan musí vor upravit znovu, podniknou znovu svou cestu přes moře. A přec jim to zde připadá jinaké! Procházejí se břehem. Vcházejí do skutečného listového lesu, zde vidí — pasoucí se stádo mastodonů, užírající celé obrovské větve. A obrovité stádo to pase živý člověk — člověk to předpotopní, quaternární, dvanáct stop vysoký, s hlavou jako bývol! Nezpozoroval jich, utekli. Poblíž voru nalezají starý zrezovatělý nůž. A tu, u vchodu do jakés jeskyně, zas vidí na balvanu profesor vyryty písmeny „A. S.“ Tudy tedy ku středu země!

Avšak hned u vchodu balvan obrovský zamezuje další cestu. Ten se sem nějakým otřesením země dostal teprv po Saknussemmu, musí z cesty! Navrtají balvan, naplní otvor střelným prachem, pak se utekou na svůj vor, aby netrpěli výbuchem. Výbuch je strašný, náhle se břeh rozevře, moře vtéká do jeskyně a strhlo vor s sebou.

Proud široký, neodolatelný nese je dál a dál, nekonečně dlouho. Pak najednou cítí, že jsou nešeni a tlačeni do výše. Horka přibývá, již není k snešení více, žízeň přitom až k zoufalství. Kolem šlehají plameny, hoří po stěnách síra. Jsou v sopce pracující k výbuchu.

Konečně je sopka vymrští ven. Jan je tu zachytí, padli by přes strašnou sráz dolů. Rozhlížejí se, vidí, že jsou zas na povrchu země, vidí na nebi zářící slunce a na zemi — palmy a vinice. Nalezají se na ostrově Stromboli u Sicílie!

Ostrované přijímají je vlídně, myslí, že otrhaní, zmoření ti lidé jsou z nějakého rozkotaného korábu. Pověrečným

těm Italům ovšem naši cestovatelé nesvěřují ničeho o své cestě zázračné.

Ti usednou na nejbližší koráb a jedou domů. Markétka si vezme Axla, profesor má po celém světě slávu, slávu nesmírnou.

Jules Verne je spravedliv jako česká pohádka. Ku konci odmění své cestovatele vždy slavně — „byla hostina a stříleli z hmoždířů. Do jednoho z nich nabili také mne“ — atd.

5

Není snad v přírodě pro nás Čechy nic poetičtějšího než moře. Tím, že jsme mu vzdáleni, stává se nám už báječné. Proto třeba se divit, že nakladatelé čeští nepodávají dychtivému čtenářstvu častěji spisy o moři jednající, hlavně romány námořské a přímořské. Mezi nimi vyniká již zase jeden z románů Vernových *Vingt mille lieues sous les mers* (Dvacet tisíc mil [vykonaná délka cesty] pod mořem). Spis tento dotýká se skoro všech zraků i přízraků mořských, vede do moří skoro všech, nad i pod povrch jejich, seznamuje nás se všemi hlavními obyvateli slaných vod, a přitom vine se povídka jak nanejvýš romantická, tak poutavá.

„Zajisté ještě nikdo nezapomněl,“ tvrdí Jules Verne v bezpříkladné smělosti své, „že roku 1866 přihodil se zjev přírodní, nevysvětlitelný, posud nevysvětlený.“ Námořnictvo celého světa bylo vzrušeno. Všichni kapitáni a majitelé lodí, ano i vlády všech dílů světa věnovali zjevu pozornost svou. Mnohé lodě byly na vysokém moři spatřily předmět obrovský, dlouhý, přiostrělé formy vřetenovité a někdy světélkující. Přehnané pověsti tvrdily, že předmět ten je půl hodiny cesty široký a půl druhé dlouhý. Plavci jej často měli za skalisko, v námořských mapách podivuhodným způsobem nepoznamenané. Ale náhle skalisko zase mizelo před očima plavců. A někdy vychrlilo náhle mohutné dva proudy vody do výše jako velryba. Měli tedy pak za to, že to mořský savec nevídané dosud obrovitosti.

Avšak nesmírně nebezpečný! Stalo se, že za noci srazily se s ním lodě velké a utrpěly značné pohromy. Připisováno mu, že způsobil troskotání všech korábů zmizevších způsobem nepovědomým. Bezpečnost námořní byla valně ohrožena.

Nepřátelský savec musil být zničen. Přední na to pomyslili Američané. Vypravili a ozbrojili obrněnou fregatu Abraham Lincoln, s kapitánem Faragutem. Na tu byl také pozván Francouz Arronax, profesor na museu v pařížském Jardin des Plantes, který náhodou meškal v Novém Yorku a v učeném článku byl dokázal, že záhadný savec musí býti obrovský narval čili jednozubec mořský. Arronax vstoupil na Lincolna i se sluhou Conseilem, opět vzorem oddaného sluhy. Z ostatních osob na fregatě vynikal Faragut, který v zmíněného narvala věřil jako v sebe sama, pak Kanádčan harpunář Ned Land, který měl kyrem svým narvala odpravit.

Přišla zpráva, že spatřen narval zase, a sice v Tichém okeánu — rychlost jeho byla taktéž úžasna. Lincoln vyplul. Musil dolů až k úžině Magellanově, pak zas vzhůru do Tichého okeánu. Zajisté že jen pouhá náhoda mohla jej svést s narvalem. V zimničním napnutí, za prvé pro důležitost honby, za druhé pro prémii, určenou tomu, kdož první narvala spatří a ohlásí, hleděla veškerá obsádka po obzoru lodě. Dlouho jezdil Lincoln sem tam, již byli všichni unaveni a rozmrzeni. Konečně spatřil narvala Ned Land, pozdě již navečer.

Tam leželo obrovské to, as dvě stě padesát stop dlouhé zvíře. Obrovské dva sloupy vody vyrážely se strašným rachotem z nozder jeho, ocas jeho mrskal vodu v nebezpečný vír, tělo svítilo oslňujíc z jistého bodu. Patrně náleželo zvíře mezi tvory mlunné a při své velikosti mohlo zasadit elektrické rány silnější blesku. Fregata musila se mu blížiti jen opatrně. Narval jako by právě byl bojechtivý. Objížděl Lincolna kolem dokola, odplaval dále, náhle se vrátil bleskovým letem — zase zarazil, vlastně zhasnul dvacet kroků od lodě, a v okamžiku nato byl podjel na druhou stranu lodě. Pak se ztratil.

Druhého dne objevil se as hodinu cesty od Lincolna vzdálen. Kapitán Faragut byl nyní odhodlán narvala pronásledovat. Dal vytopit parní stroj. Avšak všechno pronásledování bylo marné, narval byl rychlejší než parolod'. Pára hnána již na stupeň nejvyšší, narval byl ještě rychlejší. Když přišli mu jednou dosti blízko, vypáleno dělo. Kule uhodila do savce a — odrazila se. Celý den pronásledovali narvala, až do večera. Narval teď snad usnul. Ležel nepohnutě na povrchu, mlunné jeho světlo tiše zářilo. Blížili se opatrně, již byli u něho a Ned Land mrštil po něm kyrem. Kyr jen jako by zazvonil, ale v tomtéž okamžiku vychrtil narval dva proudy vody na palubu a vrazil do fregaty.

Proud smetl Arronaxe do moře. Profesor se potopil, ale co dobrý plavec byl brzy zas na povrchu. Viděl temnem, že Lincoln co neurčitá černá masa v dálce mizí. O narvalu ani památky. Profesor plaval až do umdlení, již by byl utonul, když tu k němu připlaval hledající ho Conseil. Sluhu nebyla voda smetla, on skočil dobrovolně za pánem! Pomáhali si střídavým plaváním. Již umdlévali zase oba; volali o pomoc — vtom jim odpovídá zcela zblízka hlas Ned Landův. Plovou za hlasem. Ned Land jim podává ruku a oni vystupují na nějakou pevnou vyvýšeninu. „Narval?“ — „Ano, ale je ze železa,“ odpovídá Ned Land.

Všichni tři se drží železného, pevně zadělaného jakéhos kruhu, aby šlehající vlny nespláchly je zase do moře. Již se rozšeřilo ráno. Jsou na povrchu jakéhos železného, podvodního korábu. Najednou se odvírá příklop; z vnitřku vylézá člověk, ale spatřiv tři ty cizince, náhle zase zmizel. Po chvíli vystouplo osm zakuklených mužů, chopili se našich tří známých a snesli je rychle dolů. Unešení našli se v tmavé místnosti. U koho? Patrně tu nový druh mořských loupežníků.

Náhle ozářena místnost oslňujícím světlem shora. Odevřely se dvěře a vstoupili dva mužští. Jeden postavy vysoké, pánovité, očí velkých a jasných — patrně kapitán, druhý menší, snad důstojník jeho. Mluvili mezi sebou jakýms jazykem zvučným a ohebným, ale naprosto nesro-

zumitelným. Nicméně poznal Arronax, že se tážou. Nazdařbůh vyprávěl vše po francouzsku — zůstali nepohnutě chladni, nerozuměli mu. Nato spustil Kanadčan anglicky — nerozuměli. Flamán Conseil německy — nerozuměli. Teď Arronax zas latinsky — nerozuměli. Mlčky odešli.

Sluha přinesl jídlo. Ano jídel více, velký jich výběr a některá tak zvláštní, že nebylo lze určit, jakého jsou druhu. Ale všechna výborná a krytá krásně broušenými skleněnými příklopy. Elegantní příbory vesměs z nejlepšího stříbra a na každém kuse vyryto „N“ a „Mobilis in mobili“ („pohyblivý [koráb] v pohyblivém“).

Po celý den a noc a zase do půl dne nepřicházel nikdo. Pak přišel kapitán a začal po francouzsku: „Rozuměl jsem vám ve všech jazycích vašich dobře, mluvímť jimi všemi; ale chtěl jsem studovat povahu každého dle způsobu vypravování. Pak jsem potřeboval čas, abych sobě vše rozmyslil. Zvěděli jste, o čem jste zvědět nikdy neměli, o existenci mého korábu Nautila. Zůstanete na lodi volni, ale setrváte na ní až do svého skonání.“

Vězni až do smrti!

Různě působilo vězeňství na naše tři osoby. Ned Land strojil stále vzpouru nebo pomýšlel na útěk; Conseil byl tichý, neboť samo sebou se rozumělo, kde pán, tam že také jeho sluha; a profesor Arronax — ten byl někdy, upřímně řečeno, rád, že se nalezá na Nautilu. Bylť sám vydal slavný spis „Tajnosti velkých podmořských hlubin“, aniž by ovšem hlubiny ty byl navštívil, a teď žil v nich osobně a viděl tajnosti jich vlastníma očima. Když se vžil do života na Nautilu, bylo mu skoro teskno při pomyšlení, že by musil jej opustiti dřív, než zví a sezná všeho. A jakž byl zajímavý ten Nautilus sám, jakž jeho kapitán, jehož jméno „Nemo“!*

Loď byla stavěna mistrovsky. Přepevna, tak mocně každému zevnějšímu tlaku odpírající, jako by byla jediným masivním špalkem. K tomu podlouhle štíhlá jako vřeteno, a tedy pro plavbu výtečná. Naplňováním jistých dutin

* Slovo latinské, po česku „Nikdo“.

lodních vodou mohl Nautilus snést se až na dno mořské, vyprázdněním povznést zas až ku povrchu. Pohyby lodě byly nesmírně volny a rychly, byť Nemo našel posud ostatnímu lidstvu neznámou dynamickou sílu elektřiny. Při rychlosti té byl mocný ocelový zob, v nějž vybíhaly konce Nautila, strašnou zbraní, jediným nárazem silným mohl Nemo rozpoltit sebevětší nepřátelskou mu loď. Vše se dělo elektřinou na Nautilu, svícení, topení i vaření. Nautilus byl uvnitř co nejpraktičtěji a zároveň co nejbohatěji upraven, jen kapitánova jizba byla až kasárnicky jednoduchá. Na lodi nalezalo se bohaté mořské museum, v němž na příklad perly nezměřitelné ceny. Zevnější kovové stěny salónu mohly se odšoupnout, pak bylo vidět moře, jeho obyvatele a rostliny, ozářené buď vnikajícím světlem denním, buď elektrickým světlem Nautila. Akvárium tedy nejvelkolepější a nepřekonatelné, jenže „zde jsou zavřeni ti, kteří se dívají“, jak Arronax pravil.

Jak loď, tak byl její kapitán zajímavý. Za dlouhého pobytu a častého styku s ním přec Arronax nevyzkoumal, čím byl Nemo dříve, než se stal podmořským bludcem, a co ho přimělo k oddělení se od lidstva. Loupežníkem nebyl. Někdy jevil srdce měkké a chránil život lidský, někdy zas ztroskotal některý koráb i s mužstvem. Patrně činil tak z politických i osobních příčin, byť ho („Ten národ prokletý!“ volá jednou Nemo — ale který to národ?) připravili „o otce i matku, ženu i děti, čest i vlast“. Ani toho nevíme, jaké národnosti je on a soudruhové jeho, ba ani, kolik že soudruhů těch je na Nautilu. Vše se tu děje způsobem nezvyklým, tajuplným. Mají také zvláštní svou řeč, již není lze rozumět.

Profesor Arronax rozplývá se blažeností. Vidí skutečné zázraky a vědátorské srdce jeho rozbušuje se nadšením den co den. Nemůžem podrobně sledovat všechny cesty Nautila, ale již běžný jich přehled rozvinuje před námi pravé panoráma. Zachyceni v Tichém okeánu poznávali co nejdůkladněji nejprv všeliké podvodní krajiny moře tohoto. Pak stráví naši tři vězňové několik dní na pevné zemi. Byť

náhle a mimovolně Nautilus v průplavu mezi koralovými ostrovy najel na skálu a zůstal sedět. „Nehoda! A značná?“ táže se Arronax. — „Nikoli,“ odmítá Nemo chladně, „pouhá příhoda! Za čtyry dny nás příboj vyzdvihne.“ S dovolením kapitánovým vezmou profesor a soudruzi kocábku Nautila a jdou na hon do palmových lesů. As tři dny honí vesele, pak, když poblíž břehu zase k jídlu zasedají, jsou přepadeni divochy. Ještě že unikli na Nautila. Ale divoši pomocí kocábek svých také přirážejí k Nautilu. Nemo sobě jich ani nevšímá. Pak, když ráno přichází obvyklá hodina, že hořejším příklopem má loď nabrat zas potřebného vzduchu, dává k ustrnutí profesorovu odevřít zcela klidně příklop ten. Ihned vrážejí sem divoši. Ale jakmile první dotknul se zábradlí, odskočí, jakoby žhavým bleskem tknut, se strašným jekem zase zpátky. Divoši utíkají — Nemo je zahnal ranami elektrickými.

Profesor podniká s kapitánem také velké vycházky z lodě po dně mořském. V šatu podobném šatu potápěčskému, se vzduchovou zásobárnou Rouquayrolskou na zádech, s Ruhmkorffovou svítilnou na pasu a s lehkou puškou na elektrické náboje v ruce vybírají se na podmořské honby! Nejprv do podmořského lesa poblíž ostrova Crespo.

V ten čas se také přihodilo něco méně zábavného. Náhle musili všichni tři soudruhové na rozkaz kapitánův dát se dole zavřít. Svobody je zbavili, ale bohaté jídlo jim do vězení dali. V jídle byl jakýs uspávací prostředek. Když přišel profesor zas k sobě, byl povolán k těžce raněnému. Ten měl ostrím jakýms lebku protnutou, takže mozek vytékal. Umřel. Z Nautila vybral se po dně mořském pohřeb. V jeskyni pod koralovým ostrovem byla mrtvola vložena do vykopané jamky. „My kopem hrob a polypi mrtvého pochovají navěky“ (zacelením otvoru hrobního) — „zde je hřbitov náš, několik set stop pod mořskou hladinou,“ podotknul plačící Nemo. — „Tiše zde leží, neobtěžováni od žraloků,“ mínil Arronax. — „Od žraloků a od lidí,“ dodal Nemo pln opravdivosti.

Nautilus jel pak okeánem Indickým. Zde navštívili

u Ceylonu také obrovské podmořské osady skořepin perlo-
nosných. Zde odchovával si Nemo v podmořské jeskyni
a v skořepině nevídaně obrovité perlu; byla již jako koko-
sový ořech veliká, Arronax ji cenil na deset miliónů franků.
Zde také vyprostili lovícího Inda z tlamy velkého žraloka.

Pak jeli do Červeného moře, z tohoto podzemním, pří-
rodou utvořeným tunelem do moře Středozemního a zde
k řeckým ostrovům. Právě bylo povstání krétské a pro-
fesor viděl, jak naplňuje Nemo bednu samým zlatem a posí-
lá ji lodníky svými nahoru na ostrov. Nemo patrně pod-
poroval povstání.

Středozemním mořem projeli ve 24 hodinách. Navštívili
španělský přístav Vigo, kde byl dne 22. října r. 1702 admirál
Chateau-Renaud ponořil své lodě zlatem naplněné, aby se
nedostaly v boji do anglických rukou. Pak viděli „zapadlou
pevninu Atlantis“ a zříceniny její velkých měst, o nichž
staří spisovatelé píší. Pak — krátce řečeno — dostali se až na
samu jižní točnu, odtud zase podél celé Ameriky vzhůru,
načež se obrátili k severním pobřežím evropským.

Zde dozrála myšlenka tří soudruhů na útěk.

Již seděli v kocábce nad Nautilem, když zpozorovali div-
ný krouživý a neodolatelný pohyb vod a slyšeli, jak uvnitř
Nautila tesklivě se volá: „Maelstrom!“ Byli tedy v největ-
ším víru mořském. Náhle se udeřil profesor hlavou o jakous
kovovou příč a omdlel. Když přišel zas k sobě, našel se
v norské chatce.

Nevěděl, jak se zachránili. Nevěděl, unikl-li Nautilus
nebo zahynul. Snad je Nemo se svými přece zachráněn.

„Pak dej bůh mír jeho divokému srdci!“ volá profesor
Arronax.

NÁRODNÍ LISTY 15., 16., 21., 28. října, 4. a 5. listopadu 1874

△

Nechci mluvit proti hluché frázi a nechci bojovat proti lopatkám větrných mlýnů. Ale praví se najisto, že počíná u nás klíčit jakýs druh kosmopolitismu čili *světoobčanství*, jenž národnímu našemu rozvoji mohl by býti nebezpečen. Že jsou lidé vzdělaní, kteří se smějí lásce k vlasti, víře v budoucnost menších národů. Že jsou lidé, kteří považují se za občany širého světa, jen za členy lidstva vůbec, ne víc svého národa. Že jsou inteligentní čeští dělníci, kteří když se k nim mluví o tom, co a mnoho-li mohou učinit pro oživení národního citu, odpovědí: „Chcete-li, abychom něco dělali *pro vás*, musíme vědět, jaké *vy* zas učiníte koncese nám dělníkům!“

Pro vás! Tedy ne již *pro nás* — oni nejsou více Čechy, oni jsou jen dělníky! Podobně by mohli mluvit rolníci, obchodníci, učitelé, spisovatelé, hudebníci, herci, malíři, sochaři, inženýři, ba stav každý, a kdo zbude pak ještě? Kdo by byli pak ti „vy“, s nimiž by se smlouvali o koncese? Jsou snad u nás nějakí „Češi“, kteří z toho češství svého žijí, jimž je to „zaměstnáním“ a kteří tedy kvůli prospěchu zaměstnání toho by chtěli a mohli nějaké koncese povolovat? Narodili se snad ti „kosmopolité“ také jen „s podmínkou“ a vyjednávali dřív s rodinou?

Tedy by někteří u nás vskutku více necítily, že prospíváním národnosti vůbec nabývá veleznačných *všestranných* prospěchů také již každý jednotlivý člen národa? Nevěděli by, že čím mohutněji rozkvěte duch národa, jeho věda a jeho umění, jeho síla společenská a jeho svoboda, tím více je již každý jeho člen jednotlivý mohutným, vzdělaným, volným, platným *člověkem vůbec*? Že národ nevyvinutý ani nemůže ničeho učinit pro nejvyšší cíle lidské?

Či doopravdy žijí tomu náhledu, že malí národové nejsou oprávněni, že, jak se říká, „nemají budoucnosti“? Proč že by neměli? Že je národové velcí potrou, pohltí, sobě asimilují? *Násilím* zajisté více ne, takové doby přešly, na to je právě lidstvo celé příliš již pokročilé. Lidstvo chrání svými vznešenými principy, k nimž již dospělo, každého *jednotlivce*, každé společenstvo, proč ne tedy celý *jednotlivý národ*? Malý národ mohl by být ještě pohlcen národem velkým, kdyby nečinil praničeho, kdyby sobě nevšímal praničeho, co se ve světě děje, kdyby nedbal osvěty a blahobytu a svobody a nedomáhal se prospěchů těch těmiže pokročilými prostředky, jichž užívá svět ostatní. Zahynul by v proudu národů, jako hyne jednotlivec v životě, když složí ruce v klín, nestará se o nic a nepracuje praničeho. Ale tomu brání právě pud každého jednotlivce, tomu brání životní pud celého národa, vždyť život je stálý pokrok, *musíme* věčně kupředu, vedeni nezlomnými přírodními zákony, pudícími k nové vždy práci, k novému vždy květu a novému ovoci. Národ, který by *mohl* složit úplně ruce v klín, byl by již ovšem sám sebou mrtev, nepotřeboval by teprv být pohlcen národy ostatními. Jsme my, je národ český snad mrtev? Nebo nemůže být jednotlivý Čech tak vzdělán, tak časově pokročilý jako na příklad každý Němec? Nemůž být tedy celý český národ na stejné duševní výši s národem německým? Může jej tento tedy pohltit?

Je snad již zastaralou, pro věky odbytou, přežilou stará ta láska k vlasti, která od počátku světa vedla lidstvo k činům nejslavnějším? Nemiluje člověk Němec, člověk Francouz, člověk Rus, člověk Angličan, ba i člověk Američan vřele vlast svou, a *může* právě člověk Čech být prvním a jediným člověkem ve světě, který vlast svou nemiluje? *Čech*, který teprv zas co národ cítit se počíná, který znovu teď cítí, že má vlast! Velký vlastenec německý, „turnvater“ Jahn, vyřknul kdysi: „Nejsvětějším okamžikem v životě národa je, když probudí se ze mdlob svých a ze své strnulosti, po prvé když zas dosáhne sebevědomí, rozpomene se na odvěčná práva svá a na věčnou povinnost, aby sobě je udržel;

když konečně poznává, že jen samovraždou národnosti své ztratiti se může mezi národy ostatními.“ Mdloby své jsme setřásli, ze strnulosti se probudili, cítíme se zase, jsme sobě vědomi svých práv na život, chcem žít, plně a blaženě jako jiní — samovraždy věru že nespášeme!

Netřeba ostatně stát se zde emfatickým nebo sentimentálním, *cit lidský jest*, zůstane také, pokud člověk bude mít krev a srdce v těle, a láska k vlasti vyrůstá právě z toho citu, jenž jest podmínkou lidského života vůbec. Necht' mluví kdo a co chce, ve vlasti jsou ty kořeny, kterými sajeme prvně život svůj. Ji pak milujem, jako milujem rodnou matku svou. Všude jinde, třeba bychom po létech jakž takž navykli, jsme přec jen „jako jelen vzatý z lesa a lev odvedený z pouště“. Jen otrok necítí lásky k vlasti, muž volný ji miluje vždy, přijímá její ochrany a plní své povinnosti k ní. Což někdo z kosmopolitů těch, kteří vlastenectvím a národností pohrdají, nemiluje alespoň domácnost svou, svůj vlastní krb, rodinu svou? Jsou jednotlivci, je pravda, kteří zavraždí třeba otce, zardousí matku, uškrtí dítě své bez známky jakéhokoli pohnutí, kteří by sobě obětovali chladně život všeho ostatního lidstva. Od takových choromyslných se ale odvracíme s ošklivostí a bolem zároveň a lidstvo činí je neškodnými.

Či má se vlast milovat jen tenkrát, když je hodně velká, a pěstovat národnost jen, když národ je hodně četný? „Čím menší drahá vlast, tím větší láska k ní,“ píše Mácha s úchvatnou hloubkou citu. Čím chudší je matička, tím horoucnější, tím větší láskou obsype ji syn. Nikdo mu nepřikazuje tu větší míru lásky, ale ona vyrůstá z citu jeho sama, z citu po vyrovnání společenských nesrovnalostí, z citu pro vznešenou spravedlivost.

Nebo je snad větší národ, že je četnějším, také proto již způsobilejším, aby k humanitním cílům nás přivedl blíž? Byli nečetní staří Řekové horší všeho vukolního barbarského světa? Byli jsme my nečetní Čechové v 15. věku horšími vši ostatní Evropy? Nebo naopak, dostali se Číňané, ač jich bylo 300 miliónů, na čistou výši nynější vzdělanosti lidské?

Kdož by sobě tu nevzpomenul zas na nejjednodušší zákony přírodní! Na Darwina třeba! „V boji za život“ podlehly často druhy velmi četné druhům méně, ba málo četným jen pro větší životní způsobilost těchto. Také v duševním zápasu národů platí zákon ten, průměrné nadání vítězí. Český národ věru že může být s přirozenými talenty svými spokojen, a zasluhuje-li talent péče a pěstování — alespoň tak prý i naši kosmopolité tvrdí —, zasluhuje zajisté národnost česká pěstování co nejpečlivějšího!

Či vskutku by někdo tvrdil, že by bylo dobré, kdyby „na uvarování všech třenic národnostních, které pokrok lidstva jen zdržují“(!), byl ve světě jen národ jediný? To jděm hned o krok dále a řekněm, že by bylo pak nejlíp, aby kvůli uvarování všem možným přec třenicím dalším byli v národě tom světovém také jen samí Novákové a Müllerové nebo Duvalové, *zcela stejní* co do síly i co do vůle, co do těla i co do ducha. Krásně by to bylo vypadalo s pokrokem lidstva, kdyby od počátku světa byli tu bývali jen samí, až do nejmenší podrobnosti stejní lidé, třebaže samí Danteové nebo Petrarkové, Newtonové nebo Mozartové! Právě v rozkvětu *nejrůznějších* duchů spočívá skvělý celek vzdělanosti lidstva.

A krásně by to bylo vypadalo, kdyby *celý* svět se byl vyvínoval jen po asyrsku nebo jen po římsku, po španělsku atd., po národu tedy kterémkoli.

Přál bych sobě, aby bylo hodně mnoho malých národů, mnohem ještě více, než jich je. Každý z nich aby se vyvínoval co nejvolněji dle pomůcek pásma svého, dle všech poměrů svých životních, dle zvláštního mu osobního nadání svého, aby pak dal ostatním každý pokrok svůj a přijímal za to každý pokrok všech ostatních, pokud zvláštnosti jeho sloužiti může. K takovému stavu to také dojde.

Strom umírá, les žije přes věky dál. Dokud vyvínoval se každý národ jen pro sebe, zůstává leda jinému pak národu *po* sobě zbytky kultury své co *dědictví*, byl takovým stromem jednotlivým, rostl, kvetl a žil, pak znenáhla umíral. Měli Indové kulturu svou, a zhynul život jich, Asyrové,

Řekové atd., a zhynul život všech — *dožili* jako jednotlivec každý. Také Číňané by se vyžili, kdyby znenáhla je nezatáhnul k sobě teď proud světový, v němž dle *svého* *individuálního* nadání mohou příště lidstvu posloužit ještě mnohým. Toť je právě rozdíl nového a starého věku. Tenkrát žil duševně a vyžil se národ jeden, nyní žijí dohromady národové všichni, vzájemně se chrání, živí, omlazují, oplozují. A hříchem na *lidstvu* celém spáchaným je daremné useknutí kterékoli jeho větve.

Pojem „*lidstva*“ neobsahuje jen národ jediný neb národy tři, nýbrž *národy všechny*. Všichni národové dohromady, v tom je pojem, krása, pokrok a věčnost lidstva. Všichni národové mají k všeobecným cílům humánním přispět individualitou svou, plně dle vrozených jí talentů rozvinutou. A teď by chtěl někdo přijít a říci, že české národnosti, plné síly a původnosti, nemělo by se dbáti, a to ve „*prospěch*“ lidstva? *Jsem kosmopolitou nejsvětějším svým přesvědčením, ale Čechem kosmopolitou*. Jako se ani nesmím snažit, abych co spisovatel byl zcela takový jako kterýkoli jiný spisovatel český, jako chci národu českému prospět co osobnost zcela svoje, zvláštní a samostatná, chci také, aby lidstvu prospěl národ český co národ zas zcela svůj, vyvinutý dle talentů svých zvláštních, duchem samostatný. Jinak mu neprospěje praničím — hluchý ořech, bez vlastního jádra.

Jsou tedy opravdu u nás lidé „*kosmopolité*“, kteří „*za vznešenějšími účely*“ smějí se lásce k vlasti a nedbají rozvoje národnosti? Jsou-li, *nejsou ničím více než holými egoisty*. Hlásí se k povinnostem vzdáleným, kde je není lze kontrolovat, a vyhýbají se povinnostem blízkým, střeženým. Položili snad „*lidstvu*“ napřed výminku, začže budou „*lidmi*“?

NÁRODNÍ LISTY 12. listopadu 1874

Od Vítězslava Háška

△

Pohrobka! Ještě ji právě dopsal, tu novou knížku svou, ještě ji sám donesl do tiskárny, ještě sám se díval na mihavé řádky prvních vysázených forem — obecenstvu to nejmladší dílo své osobně více nepodává. Jeho již nepřivede k přemýšlení, co veřejné hlasy nyní pronesou, a jeho víc to nepotěší, že kdo vůbec čtenář český, uvítá nové to dílo jakožto opravdové zas obohacení literatury české. Nebude čtenáře, aby nebral Háškovy Pohádky do rukou s pocitem elegickým. Všechna radost z nich bude mu přec jen prováta posvátným bolem; když srdce se rozechvěje, rozesměje zlatem a jasem Háškovy poesie, náhle se stáhne hrdlo žalem a z oka vyhrkne slza. Dílo plno síly — a ta síla, která je zplodila, již zlomena! Okrasa ještě českého umění — ale nepřijde jich více, umělec pokosen.

Jakož má Hášek v českém umění zcela zvláštní, zcela určitý význam svůj, mají zas Pohádky zcela určitý význam u veškeré Háškově činnosti literární. Značít: *dozrálost Háškovu, uvědomělé nastoupení nejvlastnějšího mu směru. Zde je Hášek Háškem celým, zde podal důkaz, že se vymanil ze všech, o sobě třeba brilantních pokusů, že došel nejplnějšiho vědomí umělecké své individuality, že dozrál. A v tomtéž okamžiku ho schvátila smrt, když na Olympu světové literatury zasedl na křeslo, na němž neseseděl před ním nikdo a na něž po něm nezasedne nikdo! Stal se originálem, rovným originálům jiných literatur. Stojí zde co individualita úplně a všestranně vyvinutá, Háška lze napodobit, lze ho následovat, Háškem být nemožno. Musil bys prodělat tentýž běh životní a prožít s ním dopodrobna týž okruh citů a myšlének.*

* Vyšly právě u Grégra a Dattla.

Hálek byl *lyrikem*. Lyrika mu uložena do kolébky a poslední píseň, která se zachvěla z jeho rtů, byla lyrická. Alfred, prvosenka jeho básnického jara, poutal právě četnými svými krásami lyrickými. Večerními písněmi slavil pak Hálek svůj vlastní vjezd triumfální co lyrik čistě *subjektivní*. Ráz lyrický měly veškeré poesie jeho a nabývaly jím zvláštnosti i ceny. Nesmí se říci, že Hálek nedovedl hledět objektivně na velký proud dějin, že neměl porozumění a citu pro živé boje a trudy sociální, ale jeho rozechvělo k poesii jen, při čem se rozbušilo a rozehrálo celé to zvláštní srdce jeho. Nechť jsi naslouchal kterékoli poesii jeho, předně jsi slyšel vřelý tlukot srdce Hálkova. Hálek psal dramata, některá z nich udržela se na repertoáru, ale nejkrásnějším, umělecky nejzvláštnějším, nejpůvodnějším a tedy nejdokonalejším z nich je Amnon a Tamar, drama lyrické. Hálek psal epa, v těch poutají nás překrásné popisy krajin, líčení přírody, bohaté výlevy citu. Hálek psal povídky — citu-plné, dumavé, on v nich nepracoval k plastičnosti děje a osob, epickou sílu hledal v plastičnosti citu. Bujný jeho duch šťastně se okoušel v mnohém, konečně poznal zvláštnost a sílu subjektivity své — a Hálek nám napsal své čistě lyrické, nepřekonatelné písně *V přírodě*. V *Písních večerních* byl první stupeň Hálkův: subjektivní lyrika pohybující se v nejužším kruhu, vlastní srdce lnoucí k srdci dívčímu, láska k milence. V *Přírodě* rozšířen kruh o všechn květ a všechnu vůni, všechn ptačí šelest a bzukot včel a zurčení vod — druhý stupeň: subjektivní cit Hálkova srdce k přírodě kolem. Pohádky jsou pak stupněm třetím a posledním: vidíme, jak subjektivně, původně Hálek cítí při vzpomínce na rodný krb a na rodnou ves, na vlast a národ, na společenské neshody a na bohatství i chudinu, ano i na boha a náboženství. Zde se Hálek dovršil, on *subjektivnost svou všestranně přivedl ve shodu se světem zevnějším*. On zůstal lyrikem, ale do své lyriky zabíral vše; on pěl o všem, ale vždy zcela po *svém*, se svým názorem, svým zcela citem, původně.

Zde přivedl také českou svou poetickou individuálnost

ve shodu s poesií moderní; zůstal pěvcem českým, co taký se stal básníkem světovým.

Ryze český ráz vyznačuje všechny plody Hálkovy jako květinu zvláštní jí pel. Jeho poesie má týž ráz, jaký má český kraj a český lid, — přeložte některou tu jeho z lidu čerpanou „pohádku“ do cizího jazyka, bude-li ji v hávě tom čísti Čech, pozná ji co svou. Myslím, že Hálek chtěl cos podobného vyznačit titulem Pohádky z naší vesnice. V lůně českého lidu, v ryze českém kraji narozen, budoval a vrcholil pozdější názory své na citovém a myšlénkovém základě tom, jež byla duše jeho prvně obdržela ve klidném, vesnickém rodišti jeho. *Básník* přepravil se přes prkna divadelní, vystoupil z korábu epiky a usedl zas mezi své písně lyrické jako na domácí luh, pokrytý tisícerymi květy; *člověk* vyšel do světa, přešel země a národy, poznal děje a životy, a vrátil se pak zas ke krbu rodinnému, srovnal svět se svými názory a touhami původními.

Hálek miluje tu rodnou vesničku svou:

*Jdu kolem našedlé tvých chalup pleti,
kam hledím, srdce mého vejskne kus,
má mladost ze všech koutů vstříc mi letí,
má duše cítí mládí lehký klus.*

*I zazní zvonek na červené věži,
jak starý přítel, tak má teplý zvuk,
a když mu zpěvný tlukot po vsi běží,
já slyším v něm i svého srdce tluk.*

Ale nejsou to pohádky v běžném smyslu slova, jež nám tu Hálek povídá. Hálek tu neveršuje snad nějaké pohádky národní. Jsou to básně různé, „dumami“ by je snad nazval rovněž příhodně. Báseň lyrická, pověst, balada, romance, líčení šumařského a cikánského života, báseň zas reflexivní, hned nato romance humoristická, zkrátka básně různé. Příběhy, myšlénky a povídky, které ve vesnici povstati *mohou*. A to ve vesnici, která má některé své pověsti lokální,

některé lidi jí zvláštní, některé povídačky snad jen v ní vyprávěné, některé lidi posmívané, a přec zajímavé, pomlouvané, a přec mravně i duševně silné. Dále ve vesnici, která není vzdálena ruchu světa, kamž zalehají zvláštnosti života vojenského, pro venkovskou mládež často tak osudného, kudy letí najednou bouřný zjev cizí, nevysvětlený, vzrušující, zas zapomenutý. Někdy to lehká humoreska, jako „Královský posel“, „Husar“, „Šotek“, „Postilión“, někdy noční pohádka, jako „Pohádka o hvězdné panně“, někdy slovo časové, jako „Starý kozák“, někdy dojemný žánr, jako „Rekruti“, „Bouře“, „Matka“, „Zlatá babička“, někdy i literární satira, jako „V pustých ladech“, kratičká to satira na přehnaný romanticism. Svého času podaly Národní listy ukázky z Hálkových pohádek, při rozpravě o jubilejním almanahu Akademického spolku; nechcem ukázkami dalšími umenšovat rozkoš všech těch, kteří prázdňný večer věnují celé knížce.

Forma je forma Hálkova: lehká, plynná, zvonivá, jasná. Jak prostomilé jsou na příklad ty dvě sloky v dumě „Šumaři“, kde Hálek dí:

*Tak praví již soudcové boží —
v hudbě se zákon naplní:
když kolo roste, láska se množí,
lidé se v párky doplní.*

*Tak stvrzují otcové, matky:
neb když se tanec rozehrá,
to vyjdou, kyvnou na prahu chatky —
ať jen to pánbůh požehná!*

NÁRODNÍ LISTY 18. listopadu 1874

△

Aventures de trois Russes et de trois Anglais dans l'Afrique australe — Příhody tří Rusů a tří Angličanů v jižní Africe nazývá se další román Vernův a je to opět „ouvrage couronné par l'Académie française“, dílo totiž Francouzskou akademií korunované. Pro nás je to dílo zajímavější jiných. Za prvé není v něm klamivých hypotéz vědeckých, hrdinům románu toho dějí se příhody, jaké mnohé se děly směly známým cestovatelům africkým vůbec. (Nejspíš že proto vydá poučné dílo to záhy naše Maticе lidu.) Za druhé hraje děj v krajinách, jež právě studuje náš cestovatel doktor Holub, a čtoucí Pražan, který nezameškal podívat se na nedávnou výstavu africkou, má před myslí svou hned názorné doklady k podávaným popisům. A za třetí zavádí se právě teď k nám míra metrická a Jules Vernův dotýčný román zakládá se na určování měr těch.

Bylo to na konci ledna r. 1854 — což tam dole je co do pokročilého ročního času asi náš červenec, tedy doba parná —, když historie naše začala. Pod krásnými prahy řeky Oranži, na bujně obrostlém břehu, leží dvě postavy mužské. Jeden z mužů je mestic, syn z otce Angličana a matky bušmanky, zdatný myslivec jako Cooperův známý Natty Bumppo, myslivec a kočovník jaksi od narození. Druhý je mladý Angličan, pan Wiliam Emery, astronom na observatoři kapské, slavný již učenec. Obdržel tento rozkaz z hvězdárny greenwichské, aby na konci ledna čekal

* K některým dotazům opakujem, že v českém jazyku posud ze Jules Vernových spisů vyšly Cesta do měsíce, Cesta kolem země v 80 dnech a Pět neděl v balónu — vesměs Maticí lidu. Ostatní díla lze v kněhkupectví Grégr a Dattel obdržeti v ilustrovaném i neilustrovaném originálu nebo v ilustrovaných i neilustrovaných překladech italských, německých atd.

pod vodopády oranžskými na jakousi vědeckou výpravu, jejíž členové v týž čas přibudou tam parníkem. Předtím aby získal dobrého vůdce a všech možných cestovních pomůcek. Emery získal právě toho mestice, muže to, který byl již cestovatelům Andersonovi a Livingstonovi platné služby konal. Mokum — takž se mestic nazývá — je nejen krve smíšené, také jeho zevnějšek je napůl evropský, napůl zevnějšek jihoafrického divocha. Z částí jeho kroje uvádíme jen „kros“ plášť: tygří kůže s látkovou podšívkou — v africké výstavě na radnici pražské spatřili jsme krásné exempláře takovýchto „krosů“.

Oba mužové čekají s pocity rozdílnými. Hvězdář trpělivě, myslivec v netrpělivosti. Konečně parníček přijíždí. Z něho vystupuje „komise mezinárodní“, astronomové angličtí plukovník Everest z Cambridge a sir John Murray z Devonshiru, pak astronomové ruští Matěj Strux, Mikuláš Palandr a Michal Zorn. Plukovník zvěstuje, že Emery je vyhlídnut za člena šestého. Na zprávu Emeryho, že vše větší připraveno v kaferské osadě Lattaku, rozeberou lodníci — pět Rusů, pět Angličanů — zvláště sestrojený parníček svůj a naloží jej na povozy tažené bůvoly, aby objeli vodopády. Nad těmito zase se parníček, jehož jméno Královna a car, lehce sestrojí. Z Lattaku pak vyjde výprava dál, s celým stem bušmanů na službu a ochranu, s četnými bůvoly a vozy atd.

Nedlouho předtím zvěděl Emery teprv, oč se mezinárodní výpravě jedná. Učenci měli, aby zaváděná právě metrová míra byla co možná přesná, změřit tam dole oblouk meridiánový, přesně vypočítat délku jednoho stupně. Myšlénka takové míry věčně nezměnné, z nebe a země vypočtené, není nova. Od nepamětných dob hleděli jí dosíci, Aristoteles a Eratosthenes, Poseidon a Ptolemej již počítali a určovali ji, avšak neměli ni nástrojů ni metody vhodné.

Hvězdáři dali se tedy do triangulování svého. Přitom rozvíjejí se teprv různosti povah jejich. Everest a Strux jsou na sebe žárlivi; mají stejnou moc, jsou oba nejpřed-

nějšími členy, vůdci výpravy, jeden nepotřebuje poslechnout druhého — snadno možno, že se náhle rozkmotří, a pak je ovšem s výpravou zle. Možnosti té zvláště se bojí Emery a Zorn, kteříž záhy se upřímně spřátelili. Rus Palandr sobě toho všeho vůbec nevšímá, on jen počítá a počítá, pouhý, spolehlivý stroj; ani krásy a zvláštnosti vukolní přírody ho nezajímají. Sir John Murray baví se hlavně lovem a k tomu má zde příležitosti dost a v Mokumu výtečného vůdce i soupeře. Slon, hroch, nosorožec, krásné sajky, se vši tou vzácnou zvěří se setkává.

Různé mají přitom příhody. Najednou na příklad není mezi nimi mistra Palandra. Musí roztržitého toho muže vůbec střežit, již dvacetkrát ho tu bylo a nebylo, dvacetkrát ho Mokum vždy zas šťastně našel, nyní ale zdá se, že je ztracen nadobro. Hledají ho den celý, dva, tři dny, konečně ho vidí. Sedí na zvrtnutém stromě na konci jakéhos poloostrova, drží na kolenou notiční knížku a počítá. Ani nevidí, že dvacet kroků od něho je celé hejno děsných krokodýlů, kteří se pomalu blíží jisté kořisti své. Sir John a Mokum postřílí rychle ještěry nejbližší, při bouchání pušek zdvihl Mikuláš Palandr konečně hlavu, běží k soudruhům a mávaje notiční svou knížkou volá: „Našel jsem! Našel jsem!“

„A co jste našel,“ táže se Sir John.

„Decimální chybu na James Wolstonově sté a třetí tabulce logaritmové!“

Skutečně, on ji našel a vydělal si tedy sto liber, jež nakladatel James Wolston byl určil co prémie! Kde po ty čtyry dny byl, nevěděl. A neměl ani hladu, cifry ho sytily! —

Jindy zas potřebovali k triangulačním pracím svým jisté výšiny. Na té ale sídlela četná rodina černých lvů, s těmi nutno dříve podniknout boj. Mokum, sir John a jeden z Hotentotů vlezli do lví jeskyně, když byla právě prázdná, a zabarikádovali se v ní, kdežto Emery a Zorn čekali venku na konci těsné sluje. Z barikády své postřelili dva lvy, avšak vtom se přihodilo cos, co mohlo být jich vlastní smrtí. Suché chrastí, v jeskyni nahromaděné, chytlo zátkou z puš-

ky vyletělou a lovci musili ven. Pomocí obou mladých astronomů přece zvítězili.

Mezi pracemi svými také pozorovali, že jsou špehováni, a sice špehem ukrutného kmene Makololo. Jednou ho přistihli schouleného za skalou, podruhé skrytého v kůži sajčí nedaleko pasoucích se sajek. Pokaždé jim unikl, avšak zjevení jeho věstilo nebezpečí a Mokum zvýšil pozornost svou.

Tu se stala věc osudná. Došli hotentotské vesnice Kolobergu. Zde byl misionář a ten měl některé časopisy z Evropy došlé a v časopisech těch byla zpráva o právě vypuklé válce krymské. Když jsou v Evropě Angličané nepřáteli Rusů, musí jimi být také v Africe, a plukovník Everest diktoval rozchod a rozvod. Rozdělili průvod a vozy i vše ostatní mezi sebou, přičemž se stalo, že na podíl Rusův připadl také parníček výpravy. Práce další měla každá tlupa konat zvláště pro sebe.

Jules Verne sleduje teď jen práce Angličanů. Strašné houfy tažných kobytek — na africké výstavě své viděli jsme také vzorné exempláře těchto — zpustošily celý kraj. Tlupa hynula žízni a pospíchala k jezeru Nyami. Na břehu jezera toho vypíná se vrch Skorzev, jehož vrcholu již z dálky byl Everest beztoho použil pro triangulaci svou. Dospěli tam již za noci, a tu slyší náhle z vrcholu Skorzeva vřavu a střelbu. Patrně tu Evropané přepadeni divochy. Sprovázející Everesta Hotentoti ihned se rozutekli, zůstavivše vozy i zavazadla náhodě. Avšak Everest s hvězdáři a lodníky svými vrhli se na divochy a proklestili si jimi cestu k Evropanům — známým svým Rusům! Také oddíl ruský byl Skorzevu užil totiž k pracím svým a také byl nyní od Hotentotů opuštěn. Jen Mokum a hotentotský jeden „forlaper“ zůstali u nich.

Nyní byli zase všichni spojeni, ale obleženi od divochů. Mohli jim ovšem uniknout. Byliť Rusové předtím sestrojili na jezeře parníček svůj, o němž divoši nevěděli, a po srázné, k jezeru hledící stráni Skorzevu byli s ním ve spojení. Avšak mužům takovým nejednalo se o uniknutí, nýbrž o dokonání

uložených sobě prací. Ještě jednu výšinu musili přesně určit a tou výšinou měl být Pic Valquiria, ze Skorzevu viditelný. Za pět dní, počítali, může tam vzplanout za noci na temeni oheň, a dle výpočtů tam i zde učiněných bude práce dovršena. Emery, Zorn a forlaper jsou tam vysláni.

Víc než divochů bojí se zbylá tlupa hladu. Veškeré již zásoby jsou dole v rukou Makololů, vše, co mají, stačí s bídou as na čtyry dny. Ano, již je zachvátil hlad, již nepojedli po celý den praničeho. Tu našel sir John a Mokum mraveniště bílých jedlých mravenců, „rejže to bušmanů“. Mravenci ti z nouze sytí, jenže se jich musí požit nepočtené množství. Ale při bourání mraveniště vyhnal z něho Mokum také skrytého tam mravencojeda a zabil jej jedinou ranou. Mravencojed ten, jak jej Jules Verne popisuje, porostlý červenou srstí jak hedváb, podobá se exempláři tomu, který vidíme v Českém museu, a nikoli tomu, který jsme na africké výstavě poznali co „luskouna“ čili „manisa“.

Mají pečeně pro jeden den, pak zas nastává hlad. A z Valquirie stále ještě žádné znamení! Konečně se divoši vzdali, dle jich ruchu soudí Mokum, že dnešní noci podniknou útok. Také podnikají, a vyličení toho je nejpěknější kapitolou Jules Vernova spisu. Mitrailleusa z lodě na vrch připravená koná divy, všichni se bijí co nejudatněji, Everest a Strux se střídají, jeden vždy bojuje, druhý pozoruje z dřevěné vížky, observatoře jich, vrch Valquirii. V nejtěžším boji náhle přiběhne Strux, že plamená tam v dáli znamení. Ještě jednou vystřelí Everest pušku svou, pak spěchá k počtům. Boj zuří a učenci měří s pečlivostí co nejmalichernější, počítají, a již dopočítali právě v tom okamžiku, když přilétlý kámen vyrazil Palandrovi nástroj z ruky.

Nyní dolů k lodi! Avšak zapomenuto dát také odtud znamení ohnivě zpět. Ještě jednou musí skrz divochy — vížka již hoří — a znovu teď na cestu k lodi!

Šťastně sestoupili, odrazili a šťastně se pak sešli se svými soudruhy. Nyní již jen si tak s doplňky badání světa hrají a také se jim nestane nic víc zvláštního.

Pardon! — najednou je zase mistr Palandr pryč! Volají, hledají ho — aj tu běží! S děsným výkřikem, s očima na vrch hlavě, se zsinanou tváří, skoro nahý. Nemůže slova vypravit, konečně zaběduje: „Rejstříky!“

Hvězdáři se zachvěli do kostí, rejstříky Palandrovi svě-
řené ztraceny! Všechna práce marna, teď aby začli znovu!

Po dlouhém namáhání dostali z něho, že ho v lese pře-
padli a obrali — paviáni.

Nastala honba, opatrná, dlouhá. Teprv třetího dne do-
stihli loupežnou tu tlupu paviánů. Poznali je, opice byly
ozdobeny cáry z Palandrových šatů. Mokum sestřelil nej-
většího z nich, pravého lupiče Palandrových rejstříků. Op-
spadl poraněn, rejstříky drže v ruce, a Palandr vrhl se
zuřivě na něho. Konečně se podařilo utlouci opa, vysvobo-
dit nově zraněného Palandra i rejstříky.

Došedše pak pomocí svého parníku po řece Zambese do
Quillimane dozvěděli se, že není ještě po válce, Sevastopol
že se drží. Vstoupili sice na tutéž loď, jedoucí na Suez, ale
— „nepřátelství až do pádu Sevastopolu!“

„Nepadne nikdy!“

„Uvidíme!“ —

Teď tedy brzy mohou Everest a Strux slavit dvacetiletou
památku politického nepřátelství svého — přece skonče-
ného.

7

Děti kapitána Granta je jeden z nejdivočejších románů
Vernových. Všechny možné pomůcky cestopisné roman-
tiky přispěly k třísvazkovému dílu, a přec není dílo to tak
poutavo jako jiná Vernova. Pestrý proud děje je přerýván
častěji než kdy jindy kapitolami poučnými, někdy naplňu-
je historie cestopisů dvě i tři celé kapitoly hned za se-
bou, podobá se, že chtěl Verne tři celé svazky zrovna vy-
nutit.

Severním průplavem (anglickým) pluje loď. Krásný to
parník soukromého majitele a majitel ten, lord Glenarvan,

je se svou mladistvou chotí lady Helenou a strýcem svým majorem Mac Nabbsem právě na lodi. Již se blíží Glasgowu, když jeden z námořníků ohlašuje, že obrovitá ryba objevila se nedaleko lodi. Byl to žralok. Vyhodili po něm udidlo, žralok se zakousl a byl vytažen na palubu. Jakmile námořníci chytí žraloka, je první jich prací prozkoumat obsah jeho žaludku, jenž je, jak známo, obyčejně pestrý. Také zde našli něco zvláštního: dobře zadělanou lahev ze silného, zeleného skla, patrně po šampaňském víně. Do takových lahví dávají námořníci, zvláště přihodí-li se jim neštěstí a nemají-li jiné pomůcky, rádi zprávy o osudech svých a svěřují je vlnám, jež je zanesou snad někam na místo spasné. Lord Glenarvan odevřel tedy lahev velmi prozřetelně a našel zde skutečně tři cedulky: francouzskou, anglickou a německou. Písmo na nich bylo již z větší části rozežráno, avšak čtenáři dovedli sobě ze všech tří dohromady sestavit, že jakási loď Britania z Glasgowa rozkotala se dne 7. června 1862 na jižní polokouli zemské, a sice na 37° 11' šířky, kapitán Grant že s dvěma lodníky vržen na břeh, kdež se dostanou do rukou ukrutných divochů, a že prosí za pomoc. Domysl čtenářů vedl s plnou jistotou k tomu, že neštěstí přihodilo se na březích Patagonie.

Zde se musilo pomoci. Glenarvan zavezl choť na svůj zámek Malcolm-Castle a sám jel do Londýna, aby na admiralitě vymohl výpravu zvláštní lodě. Zároveň podal v časopisech zprávu o nálezu svém. Mezitím co byl v Londýně, přibyli na Malcolm-Castle šestnáctiletá Mary a dvanáctiletý Robert, děti nešťastného kapitána Granta, aby všeho zvěděli o osudech otce svého. Glenarvan vrátil se s nepořízenou. Tu se chopila lady Helena myšlenky, že podniknou výpravu sami na výtečném svém parníku Duncanu. Děti Grantovy vzali s sebou.

Lod' byla vším možným opatřena a vyjela z Glasgowa. Druhého dne, daleko již na širém moři, jest náhle společnost rozmnožena. Na palubě se objevil náhle dlouhý, suchý a švitorný pán — Jakub Paganel, slavný sekretář pařížské zeměpisné společnosti. Učený, slavný muž, ale trochu roz-

tržitý. Byl přijel do Glasgowa, aby odtud jel do Západní Indie. Nikoho se „zbytečně“ neptal, vstoupil, když byli náhodou z lodě právě všichni odešli do chrámu, na palubu a hned ulehl si do kabíny č. 6, kterou „si byl telegraficky již z Paříže objednal“. — Teď byl na cizí lodi tedy jaksi vězněm. Brzy ale se všemi se spřátelil, nevystoupil v přístavech, kde přece vystoupiti mohl, — odhodlal se, že půjde do Patagonie s sebou.

Projeli Magalhaeskou úžinou a pak se odebrala na udaném stupni zeměpisné šířky výprava do vnitřka země: Glenarvan, Robert, Mac Nabbs, Paganel a dva námořníci. Projeli celé Chili, pak museli, nakonec již pěšky, přes Kordillery. Zde byl vůdcem geograf Paganel sám. Pomalá obtížná cesta byla vzhůru, zato šla cesta druhou stranou dolů tím rychleji: náhlé zemětřesení je prostě svalilo z hor dolů. Všichni se šťastně zas shledali — Robert scházel. Hledali ho pilně, ale marně. Vtom se snáší obrovský kondór k výšině, zas se povznáší a v mohutných svých pařátech nese tělo Robertovo. Již chce major po kondóru střelit, vtom zalehne odkudsi rána a střelený kondór snáší se roztaženými křídly pomalu dolů. Robert není mrtev, vzkřísili ho zase. Neznámý jeho ochránce byl domorodec, Patagonec.

Muž ten, vlastností vzácných, je nyní vůdcem výpravy. Dovedl opatřit všeho, čeho potřebí k obtížné cestě další, a je to cesta plná nehod a nebezpečí. Došla jim voda a musili se rozdělit na dvoje oddělení, aby nějakou čistou vodu našli. Jedno z oddělení těch — Glenarvan, Robert, Patagonec — musilo přitom za noci podniknout boj s přečetným stádem „červených vlků“. Pak přešli do rovin argentinských. Šli přísně po stupni udaném, „na rovné čáře mezi vycházejícím a zapadajícím sluncem“. Byli plni naděje, neboť Thalcave — toť jméno vůdce Patagonce — byl vskutku slyšel o dvou či třech evropských zajatcích mezi divochy. Když však došli až tvrze Indépendance, kde měli zvědět zpráv bližších, slyšeli, že zajatci nebyli ani Angličané. Nezbývalo než dojít až na břeh Atlantského okeánu, kamž byl

vyslán Duncan již napřed a kdež je zajisté již toužebně očekávala lady Helena i Mary Grantová.

Avšak na cestě jsou postiženi povodní. Jen stěží dostali se na obrovské větve stromu ombu a musili se tu zaříditi jako ptáci. Zde ve větvích těch přišel náhle na Paganela nápad geniální. Mýlili se, vykládajíce nalezené v lahvi cedulky na Patagonii! Slovo „austral“ neznamenal jen „jižní“, nýbrž přímo a určitě *Austrálii*. Tam musili tedy na udaném stupni hledat kapitána Granta. Paganel by byl překvapením brzy do vody spadl.

Především ovšem bylo potřebí sejít se stromu. Ale vody neopadaly. V noci se strhla bouře a blesk zapálil ombu. Cestovatelé byli tu v dvojím nebezpečí smrti: ohněm a vodou. Plameny šlehaly již kolem nich, dole vířily vody a ve vodách bylo při plamenné záři vidět hejna kajmanů. Náhle se strom přelomil, voda jej porvala s sebou, hořící větve s praskotem uhasínaly — cestovatelé byli kupředu hnáni jako na voru, jemuž schází kormidlo. Konečně vrazili na vyvýšeninu a byli zachráněni.

Došli Atlantského okeánu bez kapitána Granta. Tam čekal již Duncan. Damám sdělili nový výklad Paganelův, od pátrání dalšího nechtěl upustit nikdo — vzhůru tedy do Austrálie!

Strašná bouře zachvátila je na plavbě do Austrálie. Duncan utrpěl značných pohrom, musilo se pomýšlet na výdatné správy. Přece ještě prohledali břehy a v okolí předhoří Bernouilli, zda nenaleznou zde stop po ztroskotané Britanii. Nenašli ničeho. Avšak přišli do osady jakéhos Irčana a tu měly se rozhodnout další jich osudy. Byli pohostinně přijati, při společném obědě vypravoval jim Irčan příhody své, a nato vyprávěl zas Glenarvan účel své cesty. Tento končil tím, že vyslovil úplnou již beznadějnost svoji. Avšak když byl skončil, ozval se náhle a neočekávaně na konci stolu hlas: „Buď bohu dík, mylorde! Je-li kapitán Grant vůbec ještě živ, *musí* se nalezat zde na pevnině australské.“

Slova ta působila jako blesk. Pronesl je jakýs Ayrton,

čeledín Irčanův. K otázkám na něho sršícím odpovídal pak, že také on byl na Britanii. Také on jest zajat divochy, ale zdařilo se mu, že jim unikl později, a po strašném namáhání dostal se zase mezi lidi civilisované. On znal dobře místo, kde Grantova loď se ztroskotala.

Duncan, tak jak nyní byl, nemohl se vypravit přímo k místu vyznačenému, musil do Melbournu, aby tam podnikl potřebných správek. Avšak zde všude byl kraj bezpečný, vozy se mohly zřídit co nejpohodlněji, a proto se odhodlal nejen Glenarvan, že podnikne cestu tu koňmo, nýbrž připustil i, aby na výpravě tentokráte sdílely se Helena a Mary. Ayrton přijat za vůdce. Kapitán John Mangles připojen k výpravě s několika lodníky. Duncana měl do Melbournu dovést druhý důstojník lodní Tom Austin.

Avšak cesta nestala se tak bezpečna, jak doufáno. Právě tenkrát počla krajiny tamější děsit banda uprchlých zločinců pod vůdcovstvím ukrutného náčelníka Ben Joyce. Cestovatelé musili být pozorni. K tomu se jim přihodilo, že znenáhla jim padali koně i voli, takže náhle, zajedše do bahna, neměli žádné příležitosti jak vytáhnout vůz a jak se vůbec dostat dál. Blízká řeka Snowy byla rozvodněna a žádná nekynula naděje, že vlny její oplasknou a snadnou plavbu improvizovaným nějakým vorem dovolí. Ayrtonova rada viděla nyní jedinou spásu v Duncanu. Toho přivolat nyní k blízkému břehu, aby vjel do řeky a po ní vzhůru. Ayrton se uvolil, že obtížnou i nebezpečnou cestu do Melbournu podnikne. Bylo jen potřebí, aby kvůli pověření lord Glenarvan napsal na Toma Austina list. Glenarvan jal se list psát.

„Jak píšete jméno Ayrton?“ ptal se major Mac Nabbs.

„Nu tak, jak se vyslovuje,“ odvětil Glenarvan.

„To je chyba,“ mínil major klidně. „Ayrton se vyslovuje, ale Ben Joyce se píše.“

Ayrton se obrátil a střelil revolverem po Glenarvanu. Pak zmizel několika skoky v blízkém lesíku.

Náhodou byl major minulé noci vyslechl při tajné ob-

chůzce rozmluvu soudruhů Ayrtonových. Nebezpečí nastalo nyní co největší. Přece se podobalo, že Ayrtonova rada stran Duncana byla dobra. Uradili se, že jeden z výpravy, losem zvolen, vybeře se do Melbournu, aby nařídil plavbu do Edenu, nepřiliš dalekého to přístavu, kamž ostatní přec budou nějak se hledět dostat. Los padl na námořníka Mulradyho. List Tomu Austinu platící psal Paganel, od nějakého času zase dumavý a roztržitý, bručící stále před sebe nevysvětlená slova „Aland, Aland, Zealand“. Raněný Glenarvan list podepsal a za bouřlivé noci odejel Mulrady na jediném zbylém koni. Nejel daleko. Následujícího rána našli ho bodnutého do prsou, bylť ho přepadl Ben Joyce s lidmi svými, vzali mu koně a list do Melbournu. „Jakmile je Duncan náš,“ byl slyšel Mulrady z úst Ayrtonových, „jsme pány Tichého okeánu.“ Nebylo pochybností, Duncan měl sloužit mořským loupežníkům! Glenarvan se svými ovšem se dostali do Edenu, ale na dotaz telegrafický obdrželi z Melbournu odpověď, že Duncan odplul, aniž by se vědělo kam.

Bylo po expedici. Teď nastávala jen otázka, jak do Evropy zpět. A na této cestě zpáteční rozkvétá romantika zrovna až do krvava. Nejprve se jedná o to, aby z Edenu dostali se vůbec někam, kam častěji přijíždějí lodě. Právě má odtud vyjet koráb Macquarie, určený do Aucklandu na Novém Zélandě. Mizerný koráb, sprostý kapitán — ale není výběru. Přijde bouř, opilý kapitán nedovede řídit loď, tato je vržena na skaliska zélandská. Nezbyvá než pomocí map Paganelových na Auckland jít pěšky. Avšak již následující noci upadají v ruce divochů, kteří právě se vracejí poražení z boje s Angličany. Ti je spoutají a vezou do tábora svého. Hodlají je vyměnit za jistého váženého věštce svého, který upadl v zajetí. Avšak věstec v zajetí Angličany utracen, k tomu ještě zastřelil Glenarvan jednoho z vůdců, který byl po lady Heleně sáhl, — všichni jsou odsouzeni k smrti. Předtím jsou očitými svědky, jak divoši při pohřbu vůdce slaví lidožroutské hody.

Za noci poštěstí se jim uprchnout. Nevědí ve mlze kam

a dostali se na vrch, kde upravena krypta vůdcova a kamž kvůli vyslovenému „tabú“ — zaříkání — nesmějí je divoši pronásledovat. Vrch je sopečnatý, Paganelu se podaří odvalením skaliska dát průchod vnitřnímu ohni, lávou a řítícím se varem jsou oblehající divoši zapuzeni.

Dostali se teď až na břeh mořský. Zase jsou ale přepadeni divochy. Vstoupili rychle do kanoé nalezajícího se na břehu, ale divoši veslují v kanoích svých za nimi. John Mangles vesluje dál do širého moře, tu náhle vidí, jak blíží se parník, poznávají, že to Duncan — nyní loď mořských loupežníků! Jsou opět mezi dvěma ohni. Již chce John Mangles sekýrou prorazit dno kanoé, aby raděj všichni utonuli, vtom pozná Robert na palubě Toma Austina. Dělo Duncana zahřmí do divochů, cestovatelé jsou zachráněni.

Jak přišel Duncan právě *sem*? Zcela prostě. Píšící Paganel byl se v roztržitosti své zase jednou zmýlil. Přemítaje právě, zdali nerozkotala se Britania vlastně na březích novozélandských, napsal do dopisu Nový Zéland. A Tom Austin, zvyklý poslušnosti, nedbal všech domluv Ayrtonových a jel k Novému Zélandu na určitý bod zeměpisné šířky. Ayrtona, jenž chtěl mezi mužstvem vzpouru ustrojít, uvěznil na Duncanu.

Všichni byli zachráněni — jen o kapitánu Grantu, kvůli němuž byli již tolik vytrpěli a celá výprava se děla, nevěděli posud ničeho. Tu mluveno s Ayrtonem a slibováno mu ulehčení, poví-li, co ví. Však Ayrton sám nevěděl ničeho. Bylť také na Britanii strojil vzpouru a kapitán Grant z trestu vysadil ho na břeh. O ztroskotání se Britanie zvěděl teprv při obědě u Irčana, ustrojil ale ihned dle toho plán svůj na zmocnění se Duncana. Přece chtěli splnit slovo Ayrtonovi za to dané, poví-li vše, co ví, zavézt ho na nějaký pustý ostrov a zůstavit ho tam osudu.

Vybrali ostrov Maria Theresia. A tam našli — kapitána Granta, robinsonujícího s dvěma námořníky.

Jen proto byl Paganel nepřipadl na jméno to, že ho napadalo vždy jen anglické jméno ostrova Maria Theresia, a ne francouzské Tabor, že tedy tam, kde na nejúplnější

ze tří v lahvi nalezených cedulí nalezaly se písmeny „abor“, nedovedl je dobře vyložit.

„Jsem osel,“ vzdychl si Paganel.

„Ale ne učený,“ škádlil major Mac Nabbs.

NÁRODNÍ LISTY 26. listopadu, 17. a 19. prosince 1874

Každý se snad podiví, když fejeton o robinsonádách zcela místně datuju:

△ V Praze 19. prosince

Mohl bych ovšem rovněž dobře datovat „ve světě, dne 19. prosince“. Neboť vzdor tomu, že máme od doby Krameriovy přes dvacet spisů o rozličných Robinsonech, o Defoeově i Campeově, o „starším“, „mladším“ i „nejmladším“, o „pustém ostrovu“ i o „chatrči v Gigitonhonhy čili o vystěhovancích do Brazílie“, ano i o „Robinsonu Lerchenfeldském Šebastiánu Ganthöfru, rozeném Vídeňčanu“ — českého Robinsona posud nemáme. Totiž napsaného. Že byl už někde ve skutečnosti, na to složím přísahu ihned. Když se rozkotá někde na dalmatském pobřeží lodice, je mezi dvaceti cestovateli na ní zajisté alespoň jeden Čech, a sice Václav Hruška z Čáslavi. A je-li teď někde na odlehlém ostrově nebo na ztraceném pobřeží nějaký Robinson, z Čáslavi *musí* být, tolik je jisto! Chudák! Vidím ho, jak rozmlouvá s papouškem svým, jak ho učí nadávat „vlastizrádce!“, „komunarde!“ a jinak, jen aby sám nezapomněl tu milou moderní češtinu.

Ale je dnes příčina jiná. Blíží se doba radosti, Štědrý večer. Vidím ty jizby osvětlené, ty stoly dary poseté. Otec dárky rovná a překládá drobnou peněženku, skříň s barvičkami a knihy. Pátá kniha je zajisté Robinson a tu otec položí pod stromek rozevřenou, právě na tom místě, kde Robinson slaví první svůj Štědrý večer na ostrově Juan Fernandez, kde kleká na dvoře obydlí svého, spíná ruce k nebi, volá: „Ó dni plný blaha!“ — „Ó bože všudypřítomný!“ a ještě jiné křesťanské věci.

Dnes — totiž příští čtvrtek — synek vzdor dychtivosti

díva se jen na obrázky, není na čtení času. Ale zítra — po čtrnáct dní — po měsíce vždy znovu vsaje se zas do osudů Robinsonových, žije, myslí s ním, raduje se i teskní. On sám je v mysli své tím Robinsonem. Srká s ním sladké mléko z kokosového ořechu, chytá pro pavouka v jeskyni mouchy, dojí lamu, dovede konečně zhotovit hrnky a kahánce i s glazurou, objevuje „po prvé“ vůni a chuť bramborů (podivno, teď synkovi chutnají, dřív ne!), ošetřuje s ním oheň, leká se, když na břehu mořském našel náhle ohryzané kosti lidské, osvobodí Pátka — ach bože, kdyby měl vskutku takového divocha Pátka, třeba jen malého, jen tak do klece!

Je známo, čím je dítěti samota. Kouteček někde na půdě, nebo v pološeru dřevníku, v neobydlené komoře, kde možno zapříst se do snů a myšlének! V koutku tom bují sny nejplněji, krystalisují se myšlénky, zraje povaha. Budovat si vlastní svůj svět, osnovat život samostatný! A takovým povahorodným koutem je odlehlý ostrov Robinsonův. Již Rousseau velebí v Emilu svém knihu tu nadšeně co největší dobrodiní pro mládež.

Zázračná kniha! Znal jsem čtenáře — je již ovšem dávno mužem — ten četl po prvé Robinsona, a sice německy, když ještě neuměl německy. Co je „insel“ (ostrov), nevěděl, ale věděl, „inslicht“ že je lůj. A četl dál a dál a pořád se mu dělo všechno na loji, a přece se mu to líbilo nesmírně. — I ku rvačkám vede Robinson a budí tím statečnost. Neboť jeden má Robinsona, kde Pátek zahyne na cestě do Evropy, a druhý Robinsona, kde Pátek přijde až do Anglie a zřídí s pánem svým společnou dílnu. „Můj je ten pravý!“, to se rozumí a rvačka se také rozumí. Právě tak, jako někdy ve vlasteneckých spolcích našich dějí se hádky, jmenovala-li se milenka Jana Žižky Kačenka nebo Baruška. Jeden vlastenec četl tu, druhý jinou novelu o Žižkovi.

Je, jak známo, již nepřehledná řada Robinsonů. Nejoblíbenější zpracování původního je německé Campeovo, kde otec v 31 dnech vypravuje kruhu dítek osudy Robinsonovy, co mu přístupno, jim názorně připravuje, kokosový ořech

koupí a rozloupne, umělou malou sopku jim upraví atd. Dnes mají Němci knihy té již 85 vydání. Ano byla zas do angličtiny přeložena zpět a Campe mohl v předmluvě „k 7.—12. vydání“ se chlubit, že vyšlo již patero vydání francouzského a patero anglického překladu. „Od Kadixu až do Moskvy a Cařihradu čtou spis ten a je přeložen i do ruštiny, nové řečtiny a *staré češtiny(!)*“. Jednu vychovatelskou výhodu má Robinson Campeův. Defoe byl, jak známo, psal Robinsona svého dle skutečných příhod jistého námořníka Alexandra Selkirka, Skota. Týž se rozdvojil mezi plavbou s Dampierem, kapitánem svým, a ten jej zůstavil r. 1705 na ostrově Juan Fernandez poblíž Chili; odtud pak odvezl Selkirka zase kapitán Woodes Roger r. 1709. Selkirk byl na ostrov s sebou obdržel nástroje, zbraně, náboje, potraviny — Campeův Robinson je na břeh vržen beze všech pomůcek a musí sobě i nejmenší nástroj zhotovit pracně teprv sám. — Napodobených Robinsonů je legie. V Německu čítají jich as sedmdesát. Takto je Robinson francouzský, holandský, švýcarský, židovský, kněhkupecký, lékařský, ano i jeden *neviditelný* a k tomu pak několik Robinsonek.

Milióny a milióny dětí učinil Defoe knihou svou šťastny — on sám umřel bolem nad nevděkem vlastního dítěte. Vypsal si spisy svými — je jich na dvě stě a mezi nimi mnohé ještě důležité — malé jmění a svěřil je synovi, aby mu z něho dával výminek, syn ho prostě o všechno okradl. Životopis Defoeův — čtení pro dorostlé! Za politické své přesvědčení byl od krajanů týrán, vězněn, vlečen z pranýře na pranýř, vypovídán — Defoe zůstal mužem nepoddajně svobodomyšlným.

Jako Robinson zůstane dětem prověky čarovnou, nepřekonatelnou Iliadou! —

Také velkým lidem byly a jsou robinsonády zábavou vábnou. Robinsonové zajímali čtenáře vždy, počínaje od starého Odyssea a Filoktéta až po nejnovější dílo Jules Verneovo *l'Île mystérieuse*. Jenže znenáhla zvítězilo opravdové, nebájené vypravování zeměpisné, národo- a přírodo-

pisné nad všechnu báj a bájenou avanturu. Druhdy na příklad tak oblíbené vypravování o báječných končinách a jich divných zjevech nikoho víc nebaví. Lucián, Gulliver nebo Münchhausen mohli by se přerodit zcela novověce, připustíme jejich báje jen, pokud jsou vskutku zas dobrý vtip a zdravá satira. Známe již příliš mnoho. Jednotlivcům vrozená chuť na cestování, šíření se obchodu, žízeň po zlatě, zvyk plavcův, pud učencův a zpytatelův seznámily nás skoro již s každým koutem země. Jen některý bramín věří ještě, že země vypadá jako lotosový květ a každá země že je jednotlivý jeho list; jen uvnitř v Africe panují ještě názory báječné, ale tam — o nás. My jsme se zbavili skoro již všech. Dobrý du Chaillu viděl arci ještě před nepřilíš dávnou dobou „pygméy“ v Africe, nám jsou ale dnes již ti „pygméové“ právě tak bájkou jako „kynokefalové“ a všichni jiní národové mrzáků byli již dávno. Před několika jen lety ovšem popisován ještě africký kmen „Niam-Niam“, kmen to lidí ocasatých; dnešního dne ale nalezají se ocasy jich, pouhá ozdoba ze zvířecí kůže, již v evropských národopisných museích. Ledaže se přírodozpytci ještě někdy zahádají o jednorožci, o draku atd.

Jakpak dlouho to může ještě trvat, a naše lodě přijdou na severní i na jižní točnu a naše lokomotivy protáhnou nás vnitřkem Afriky, Asie i Austrálie! Za osmdesát dní objedeš již celý náš svět, co má člověk pak dělat se životem ostatním?

Naše zeměkoule je nám vskutku již mala — bijme na brány nebes!

NÁRODNÍ LISTY 20. prosince 1874